

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Ústav sociální práce

Náboženství, filozofie a spiritualita a jejich
prolínání do sociální práce

Diplomová práce

Jméno, příjmení:	Bc. Martin Synek
Studijní program:	N6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor:	Sociální práce
Forma studia:	kombinovaná
Vedoucí práce:	Mgr. Miroslav Kappl, Ph.D.

Hradec Králové, 2020

Zadání diplomové práce

Autor:	Martin Synek
Studium:	U18093
Studijní program:	N6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor:	Sociální práce
Název diplomové práce:	Náboženství, filozofie a spiritualita a jejich prolínání do sociální práce
Název diplomové práce AJ:	Religion, philosophy and spirituality and their interfere in social work

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem této diplomové práce je přiblížit, jakým způsobem ovlivňuje konkrétní náboženské vyznání či inklinace k určitému náboženskému směru, hnutí nebo spirituálně či i jinak založené filozofii pohnutky sociálního pracovníka k motivaci vykonávat povolání v oblasti sociální práce. Teoretická část se bude zabývat vysvětlením vybraných náboženských a filozofických myšlenek a jejich možných předpokladů pro využití v sociální práci. Praktická část následně i pomocí polostrukturovaných rozhovorů ukáže, zda jsou teoretická východiska aplikovaná a jakým způsobem, do praxe sociální práce. Přínos této diplomové práce by měl spočívat jednak v komparaci motivací jednotlivých myšlenkových směrů být nápomocen společnosti, a dále pak v popisu míry jejich reálného přispění v oblasti sociální práce.

VOJTÍŠEK, Zdeněk, Pavel DUŠEK a Jiří MOTL. Spiritualita v pomáhajících profesích. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0088-8. NAKONEČNÝ, Milan. Psychologie: přehled základních oborů. Praha: Triton, 2011. ISBN 978-80-7387-443-8. ŘÍČAN, Pavel. Psychologie náboženství a spirituality. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-312-3.

Garantující pracoviště:	Ústav sociální práce, Filozofická fakulta
Vedoucí práce:	Mgr. Miroslav Kappl, Ph.D.
Oponent:	PhDr. Lenka Neubauerová, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	29.6.2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Trutnově dne

Martin Synek

Poděkování

Tímto bych rád poděkoval panu doktorovi Miroslavovi Kapplovi za vedení této diplomové práce a odborné rady při jejím zpracování. Rovněž děkuji informantům za jejich vstřícnost a ochotu.

Martin Synek

Anotace

SYNEK Martin. *Náboženství, filozofie a spiritualita a jejich prolínání do sociální práce*. Hradec Králové, 2020. 62 s. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, Ústav sociální práce. Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Kappl, Ph.D.

Cílem této diplomové práce je přiblížit, jakým způsobem ovlivňuje konkrétní náboženské vyznání či inklinace k určitému náboženskému směru, hnutí nebo spirituálně či i jinak založené filozofii pohnutky sociálního pracovníka k motivaci vykonávat povolání v oblasti sociální práce.

Teoretická část se bude zabývat vysvětlením vybraných náboženských a filozofických myšlenek a jejich možných předpokladů pro využití v sociální práci. Praktická část následně i pomocí polostrukturovaných rozhovorů ukáže, zda jsou teoretická východiska aplikována a jakým způsobem, do praxe sociální práce. Přínos této diplomové práce by měl spočívat jednak v komparaci motivací jednotlivých myšlenkových směrů být nápomocen společnosti, a dále pak v popisu míry jejich reálného přispění v oblasti sociální práce.

Klíčová slova:

Náboženství, filosofie, spiritualita, sociální práce, víra, přesvědčení

Annotation

SYNEK Martin. *Religion, Philosophy and Spirituality and Their Interference in Social Work*. Hradec Králové, 2019. 62 p. Master Degree Thesis. University of Hradec Králové, Institute of Social Work, Leader of the Master Thesis: Mgr. Miroslav Kappl, Ph.D.

The aim of this thesis is to explain how it affects a particular religion or inclination to a particular religious direction, movement, spiritual or otherwise based philosophy of a social worker's incentive to motivate work in the field of social work.

The theoretical part will deal with the explanation of selected religious and philosophical ideas and their possible prerequisites for use in social work. The practical part will subsequently show, with the help of semi-structured interviews, whether the theoretical basis is applied and in what way, to the practice of social work. The contribution of this master's thesis will be based on the comparison of motivation of individual thought directions to help society and on the description of their real contributions in the field of social work.

Keywords:

Religion, philosophy, spirituality, social work, faith, conviction

Obsah

Úvod.....	9
1 Náboženství a religiozita.....	11
1.1 Křesťanství.....	13
1.2 Islám.....	15
1.3 Judaismus.....	16
1.4 Hinduismus.....	18
1.5 Buddhismus.....	20
2 Filozofie.....	22
2.1 Filozofické disciplíny.....	22
2.2 Agnosticismus.....	24
2.3 Teorie morálky – etika.....	25
2.4 Etické teorie – preskriptivní etika.....	27
3 Spiritualita.....	29
3.1 Pojem spiritualita.....	29
3.2 Nenáboženská spiritualita.....	32
3.3 Spiritualita a sociální práce.....	33
4 Souhrn teoretické části.....	35
5 Metodická část.....	39
5.1 Cíle výzkumu.....	39
5.2 Transformace dílčích cílů do tazatelských otázek.....	40
5.3 Strategie výzkumu.....	41
5.4 Výzkumný soubor.....	41
5.5 Popis organizace a průběhu výzkumu.....	42
5.6 Způsob analýzy získaných dat.....	43
5.7 Etické aspekty výzkumu.....	43
6 Popis a interpretace dosažených výsledků.....	44
6.1 DVO 1 - Zjistit, jaké jsou společné prvky, prostupující skrze náboženství, filozofii a spiritualitu, k motivaci vykonávat sociální práci.....	44
6.1.1 Dílčí shrnutí.....	47
6.2 DVO 2 - Zjistit, co je v oblasti výkonu sociální práce v souladu s náboženským či filozofickým přesvědčením informantů.....	48
6.2.1 Dílčí shrnutí.....	50

6.3	DVO 3 - Zjistit, co je v oblasti výkonu sociální práce v rozporu s náboženským či filozofickým přesvědčením informantů.	51
6.3.1	Dílčí shrnutí.....	54
	Závěr	56
	Seznam použité literatury.....	59

Seznam tabulek

Tabulka 1.	Transformace jednotlivých dílčích cílů do tazatelských otázek.....	40
Tabulka 2.	Přehled informantů.....	42

Úvod

K výběru tématu diplomové práce mě vedl dlouholetý zájem o transcendentální jevy (ať z hlediska filozofického, nebo náboženského) a dále pak i můj zájem o náboženství, spiritualitu, psychologii a různé filozofické směry. Vzhledem k obecně vnímané blízkosti náboženství a sociální či charitativní pomoci jsem se tedy po zralé úvaze rozhodl zpracovat tyto směry, které zásadně ovlivňují vnímání světa svých vyznavačů a příznivců a jejich následné životní konání.

Náboženství, filozofie i spiritualita v sobě skrývá dávnou lidskou potřebu mít svou odpověď na otázku smyslu existence a nalézt jistotu v konfrontaci s nesmyslností života ústícího do smrti. Již od počátku lidských dějin si člověk vytváří vztah k nějakým vyšším hodnotám i bytostem. Je u něj patrná potřeba transcendence, vztah k „něčemu“ nebo „někomu“, co ho přesahuje, k čemu se vztahuje a od čeho zpětně hodnotí a utváří svůj život.

S určitým nadhledem by se dalo říct, že každý člověk svým způsobem inklinuje k jisté filozofii či k víře. Vzhledem k přesahující povaze těchto jevů mě zajímalo, jakou životní motivaci pro výkon pomáhající profese má člověk, inklinující k náboženství, spiritualitě či filozofickému proudu. Nakonečný uvádí, že motivace má dva významy. Jednak jde o proces, při kterém vnitřní determinátor určuje směr a sílu vyvíjené aktivity. Druhým významem je pak situace, která zapřičiňuje vznik motivace u jedince. Hlavním cílem této diplomové práce je tedy přiblížení těchto motivací. Nejprve analýzou základních etických myšlenek jednotlivých směrů, poté dotazováním jednotlivých zástupců vybraných vyznání. Výzkum pomocí otázek na zástupce vybraných náboženství či filozofických směrů by měl ukázat, jaké jsou v jejich náboženství či filozofii prvky předurčující je k výkonu sociální práce.

V teoretické části se práce bude zabývat vysvětlením vybraných základních náboženských a filozofických myšlenek a jejich následných možných předpokladů pro využití v pomáhajících profesích.

Metodická část následně pomocí polostrukturovaných rozhovorů ukáže, zda jsou teoretická východiska aplikovaná a jakým způsobem, do praxe sociální práce. Diplomová práce se bude v této části zabývat i signifikantním rozhodnutím, vedoucím

informanta k propojení sfér osobního přesvědčení a výkonu poslání v podobě sociální práce.

Přínos této diplomové práce by měl spočívat jednak v komparaci motivací jednotlivých myšlenkových směrů být nápomocen společnosti, a dále pak v popisu míry jejich reálného přispění v oblasti sociální práce. Z hlediska komparace bude zajímavým zjištění společných pohnutek k tomuto jednání skrze různé náboženské a filozofické směry. Z hlediska reálného přispění hlavně aplikace zásadních myšlenek do praxe pomáhajících profesí.

1 Náboženství a religiozita

Podle anglického filosofa Bertranda Russella (1872-1970) řešení všech problémů života a světa probíhá ve třech rovinách: v rovině náboženství – řešení prostřednictvím víry (univerzální rovina), v rovině filosofie – nabízející hypotetické rozumové řešení (univerzální rovina) a v rovině vědy – nabízí rovněž hypotetické rozumové řešení, není však schopna řešit vyšší problémy, např. etické (zkušenostní rovina). Tyto tři roviny se podle něho promítají do všech problémů, přičemž je vždy jedna ze sfér podle charakteru zkoumané problematiky dominantní (Odehnal, 2001).

Nejprve se práce zaměří na nejrozšířenější formy náboženství u nás. Jmenovitě to bude křesťanství, islám, judaismus, hinduismus a buddhismus.

Definovat náboženství je složité, existuje mnoho různých úhlů pohledů, jelikož každý národ, tradice, filozofie, vědní obor nebo teologie vymezují svůj pohled na to, co je náboženství. Nyní uvedu definici, která v sobě zahrnuje odlišnost náboženství od religionistiky, ale zároveň osvětlení, že náboženství je objektem religionistiky. „*Náboženstvím rozumíme to, čím se zabývá religionistika, věda o náboženství*“ (Říčan, 2007, str. 33). Neexistuje však univerzální definice, neboť každý odborník si pojem náboženství vymezuje dle způsobu svého myšlení. (Říčan, 2007) Pro účel této práce je ale dostačující.

Religiozita je kladný vztah člověka k náboženství, které obsahuje různé formy myšlení, prožívání a jednání. Zpočátku se zabývala výší finančních příspěvků církvi, kvalitou modliteb a frekvencí návštěv kostelů. Multidimenzionální pojetí je zaměřené na stanoviska k církevnímu tradicionalismu a angažovanosti v hledání pravdy a chápání Boha. Náboženství je zaměřené na víru v boha, religiozita na úkony a jednání spojené s náboženstvím. (Hartl, Hartlová, 2000).

Dle Jandourka se jedná o postoje, které jsou zastoupené jednotlivcem nebo skupinou. Náboženství je založené na religiozitě, to však nemusí platit obráceně. Religiozita ovlivňuje myšlení, vnímání a chování. (Jandourek, 2012)

Součástí všech velkých náboženství je morální kodex, který je odezvou dynamického vztahu mezi člověkem a Bohem. Pro židovství a křesťanství je tímto základním etickým kodexem Desatero.

Etika islámu je založena na Koránu, zjeveném Božím slově, doplněné skrze zachovaná podání Sunna, kodifikované v Šaría a spočívá na dvou instancích: Boží autoritě a svědomí člověka. Člověk jako stvořená bytost je vnímán jako dobrý, který je ovšem vystaven trvalému potencionálnímu nebezpečí dopouštět se zlého. Kolem islámu probíhá diskuse, zda existuje dobro a zlo samo o sobě a setkáváme se zde s rozdílnými interpretacemi. Před Bohem je rozhodující správný úmysl jednajícího. Každý člověk musí v soudný den obhájit své jednání během pozemského života. V islámské etice jsou zdůrazněny takové zásady jako milosrdenství, pokora, skromnost, pozornost, ochota k pomoci, právo a spravedlnost. Súra 17 obsahuje důležitý, s biblickým Desaterem srovnatelný, katalog etických požadavků.

Maimonides staví na nejvyšší stupeň dobročinnosti zajímavou myšlenku a sice pomoc, která potřebného uvede do stavu, že si bude schopen v budoucnosti pomoci sám. Obecně by se dalo říct, že abrahámovská náboženství mají myšlenky pomoci a milosrdenství na poměrně vysokém místě v žebříčku hodnot. Některé texty však dokládají prioritizování pomoci v první řadě souvěrcům. Člověk by měl být pokorný a pomáhat potřebným.

V buddhismu se rozvíjí etika na jiných předpokladech. Svět není dílo boha, který by mu do něj vtiskl nějaký záměr. Etika není chápána jako důsledek, nýbrž předpoklad pro vykoupení či svatost. Morální jednání tak nestojí na konci a není samozřejmým výsledkem života ve víře a meditaci, nýbrž je podmínkou pro správné aktivity. Lidský život není chápán jako jedinečný a neopakovatelný v rozmezí narození a smrti. Všechny bytosti bloudí světy díky nespočetnému množství individuálních životů realizovaných v rozdílných světech (Odehnal, 2001).

Hinduismu není vlastní uzavřený etický systém. Při reflexi hinduistických stanovisek a způsobů chování se setkáváme s hinduistickými hodnotami a normami. Zdůvodnění učení o chování nacházíme ve svatých spisech - védách. Významné jsou základní pojmy jako dharma, karma (čin a odplata za čin) a mókša (osvobození). Nadto je

poukazováno na výjimky z platných norem. Správné individuální a sociální jednání v rodině a společnosti se odvíjí od konkrétních základních hodnot.

V náboženstvích se setkáváme s projevy solidarity a služby trpícím v různé míře. V judaismu platí stejná východiska pro službu potřebným jako v křesťanství s tím rozdílem, že je zde patrný menší důraz na univerzalitu služby bližnímu, která je zaměřená spíše na soukmenovce. Islám nezdůrazňuje tolik Boží příklon k člověku. V islámské víře je silné fatalistické pojetí lidského osudu. Všechno v životě určuje Bůh, nemoc, neúspěch a čas smrti. Ideálem duchovního života je proto odevzdanost do neodvratné a nezměnitelné Boží vůle. Tato skutečnost brání projevům solidarity s individuálně trpícím člověkem a když pomoc, tak souvěrcům. V hinduismu není mnoho předpokladů pro službu trpícímu člověku. Konkrétní životní podmínky v nichž člověk žije, jsou důsledkem předchozích životů. Podobně v buddhismu, ale v rámci některých směrů lze nalézt pomáhající myšlenky, např. Škola velkého vozu (Odehnal, 2001).

1.1 Křesťanství

Křesťanství je nejrozšířenější monoteistické abrahámovské náboženství. Křesťanem se člověk nestává tím, že věří v nějakou vyšší moc nebo v Boha, není to ani člověk, který se v křesťanské zemi narodil, navštěvuje církev, čte Bibli a svůj život žije podle biblických hodnot. Může se jednat pouze o tradice, které lidé dále dodržují. Lidé, kteří pomáhají druhým, jsou obětaví, neubližují a respektují ostatní, jsou jistě chloubou každé společnosti, ale opět nikoliv křesťany. Křesťané věří, že to co odděluje lidi od boha, je hřích. Křesťanem je ten, kdo uznal, že Ježíš Kristus zemřel pro jeho hříchy a vyznal Ježíše Krista jako svého Spasitele. Křesťanem je ten, kdo se znovu narodil a formálně se křesťanem stává rituálem zvaným křest. (Diamond, 2019)

Velkou událostí je pro křesťany narození, život, smrt a vzkříšení Ježíše Krista. Ježíš byl syn boží, který se narodil v Betlémě a vyrůstal v Nazaretu v rodině Josefa a Marie. Když mu bylo asi třicet let, začal Ježíš kázat. Stalo se tak poté, co byl pokřtěn Janem Křtitelem v řece Jordán. Ten byl dle křesťanů předchůdcem Ježíše. (Prince, 2006)

Křesťanství je náboženstvím spasení. Křesťané věří v existenci jen jednoho boha, i když se k němu obracejí ve třech podobách. Jednou je Otec – stvořitel, tvůrce země, nebe, vesmíru i člověka, druhou - Syn Ježíš Kristus – spasitel, který přišel na zem v lidském těle, aby svůj život položil za naše hříchy a třetí Duch svatý - boží moc, bůh, který po nanebevzetí Ježíše Krista sestoupil na zem, aby pokračoval v jeho započatém díle. Díky jeho působení mohla vzniknout první církev. Bůh je proto vyjádřen jako Otec, Syn a Duch svatý. (Prince, 2006)

Hlavní směry křesťanství:

- Katolicismus
- Pravoslaví
- Protestantství

Všechny směry mají společnou víru v Boha, společné tradice, desatero, Bibli. Křesťané věří v jednoho boha, uznávají Ježíše Krista jako Spasitele, uznávají svátosti, křest, věří v možnost odpuštění hříchů a spásu, uznávají křesťanské symboly. (Diamond, 2019)

Nejrozšířenější skupinou v křesťanství je katolictví. Tradice převzaté od apoštolů, jsou dle katolické církve jejím dědictvím. Velký význam spatřuje v klášterním řádu, církevním životu a apoštolství. Hierarchická struktura se skládá z farnosti vedené kněžími, jáhny a laiky, diecéze pod autoritou biskupa, dále z biskupské ingerence a papeže. Katolická církev má dvě dominantní větve, jednou je římskokatolická církev a východní církve připojené k Římu, které se dále dělí do šesti ritů – arménského, byzantského, chaldejského, koptského, syrského a maronitského. (Světová náboženství, 2019)

Ke křesťanství patří i letitá tradice organizací, které mají pomáhat potřebným (u nás známé Charita ČR, evangelická Diakonie), pod něž spadají i různé hospice (kde křesťané nebo řádové sestry pomáhají těžce nemocným), nebo ošetrovatelské služby.

1.2 Islám

Slovo Islám znamená odevzdání se bohu a ten, kdo se podřizuje bohu je stoupencem islámu, tedy muslim. Jedná se o monoteistické abrahámovské náboženství, které vzniklo v 7. století v Arábii. Podle muslimů vznikl skrze poselství, které předal Alláh Muhammadovi. Po křesťanství se jedná o druhé nejpočetnější náboženství na světě. Základními prameny islámu jsou Korán a Sunna. Muslimové jsou povinni dodržovat pět pilířů islámu, jsou to šaháda - vyznání víry, salát - rituální modlitba, zakát - almužna, saum - půst v měsíci ramadánu a hadždž - pouť do Mekky. Těchto pět pilířů je nezbytných zejména pro sunnity. (Kropáček, 2002)

Pro muslimy je rovněž velmi důležité právo Šaría, což je systém islámského práva, odvozeného z náboženských zásad islámu. Islám má své stoupence nejen v zemích, odkud vzešel, ale i v Evropě, Africe, Severní a Jižní Americe. Nyní ho najdeme i v Asii, Indonésii, nebo na Středním východě, kam se rychle rozšířil. Pro muslimy je islám způsob života, který ovlivňuje veškeré jejich jednání. (Pavlicová, 1994)

Islám se dělí na tři základní skupiny. První je Sunna (sunnité, asi devadesát procent muslimů), Ší'a (šiiité, okolo devíti procent muslimů, hlavně Irán) a Cháridža (spíše sekta, necelé jedno procento vyznavačů z celkového počtu muslimů).

Muslimové se dělí na ty, kteří islám praktikují (myšleno muslima, který dbá na dodržování pilířů víry, hlásí se k islámu a klade důraz na dodržování praxe věřícího v každodenním životě), a na ty, kteří upřednostňují svou národní identitu před náboženstvím a s praktikujícími muslimy se nestýkají. Jedná se o muslimy pocházející především z Evropy a Afriky. (Topinka, 2016) Kritika islámu se často spojuje s omezováním práv žen a jeho násilnou povahou ve vztahu k nevěřícím. (Topinka, 2016)

Činnost u nás Muslimská náboženská obec obnovila v 90. letech. V Praze a v Brně vznikly nadace islámského centra. Muslimové pořádají rituální obřizky, sňatky, pohřby v pražské mešitě. Vedou výuky arabštiny a semináře pro nemuslimy. Mešity jsou veřejně přístupné a zabývají se sociální charitativní činností. V první vystavěné mešitě ČR, která se nachází v Brně, se shromažďuje druhá nejpočetnější muslimská komunita v zemi. V Praze byla mešita otevřena v květnu 1999. Obec je etnicky velmi

různorodá, kázání je pronášeno arabsky, česky a někdy též anglicky. (Červenková, Rethmann, 2009, str. 26) Dle Bečky a Mendela je Islám pro Čechy náboženstvím neslučitelným se středoevropskou kulturou a západním pojetím demokracie a lidských práv. (Bečka, Mendel, 1998)

Velká část Čechů má k islámu spíše negativní postoj. Důvodem je rozšířený názor, že se jedná o fanatické náboženství, které jim nahání strach. Z uvedeného důvodu si nepřejí, aby se na území České republiky stavěly mešity. Čeští muslimové zastávají pevný mravní řád, přičemž některé příkazy a omezení mohou být v souladu s evropským cítěním a jiná mu odporují. (Červenková, Rethmann, 2009)

Muslimští muži se mohou oženit s křesťankou nebo židovkou. „*V klíčové otázce dnešního vztahu mezi muslimy a západní společností, již je odmítnutí terorismu a jednoznačná úcta k životu, čeští muslimové zaujímají převážně pozitivní stanoviska.*“ (Červenková, Rethmann, 2009, str. 27 - 28)

Nerovnosti na základě národnosti, původu, společenského postavení nebo rasy islámská společnost odmítá, přičemž klasický islám za samozřejmost považuje nerovnost mezi mužem a ženou nebo věřícím a nevěřícím. Boží zákon kladl důraz na nadřazenost věřících nad nevěřícími. Záleží jen na míře tolerance k vyznavačům jiných náboženství a k ateistům, koho lze dle muslima označit za věřícího. (Lewis, 1996)

1.3 Judaismus

Judaismus (původně izraelská, mojžíšská nebo židovská víra) označuje náboženství židovského národa – židů. Židé sami svoje náboženství označují jako emuna (víra) nebo da'at (náboženství). Jedná se o nejstarší abrahámovské náboženství.

Judaismus byl a stále silně je spojen s Izraelem, dříve izraelskými kmeny, nyní izraelským národem. Označení Židé znamená příslušníci vyvoleného národa, kteří jsou vyznavači židovského náboženství, judaismu. Pevné sepětí národa a náboženství přetrvalo téměř dvě tisíciletí židovské diaspory, kdy byli Židé v uzavřených komunitách coby menšina v zemích, kde většinovým náboženstvím bylo nejčastěji

křesťanství nebo islám (tedy abrahámovská náboženství z judaismu původně vycházející).

Patriarchové neboli tři otcové židovského národa jsou: Abrahám, Izák a Jákob. Tito tři praotcové komunikovali přímo s Bohem, s nímž byli spojeni věčnou smlouvou. Židé se usadili v Palestině od 13. stol. př. Kr. Dějiny judaismu začínají odchodem do babylonského zajetí v 6. stol. před Kristem. (Petrosillo in Drapelová 2014)

Za nejdůležitější část svatých spisů považují Židé Tóru. Tóra je v židovství označením prvních pěti knih bible, tzv. Pentateuch (Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri a Deuteronomium). Významným židovským spisem je také Talmud, který vykládá Písmo, pravidla pro život a příběhy. V judaismu existuje několik proudů, mezi něž patří ortodoxní, konzervativní, reformované až liberální. Ortodoxní Židé trvají na přesném dodržování Tóry. Pro věřícího Žida je typická víra v jednoho Boha (Jahve), modlitba, studium Zákona (Tóry), očekávání Mesiáše (Židé nepřijali Ježíše). Konverze předpokládá přijetí pravidel Tóry a podrobí se očistným obřadům.

Místem pro uctívání Boha jsou pro Židy synagogy (či svatyně), ty slouží zároveň ke shromažďování židovské komunity, ke vzdělávání apod. Stanoveným celebrantem je rabín, muž, který k tomuto účelu získal vzdělání. Rabín je chápán jako učitel a soudce, jeho funkce je podobná kazateli. Židé považují za posvátné místo vhodné k uctívání Boha nejen synagogu, ale také svůj domov. S židovstvím je spojeno také velké utrpení, kterým si tento národ během posledních 2000 let prošel. Židé byli v průběhu historie mnohokrát pronásledováni kvůli své víře. Od zničení jeruzalémského chrámu v roce 70 n. l. a útekem ze „zaslíbené země“ je provázela řada příkoří, nenávisti, které vyvrcholilo holocaustem. Nacisté při něm zavraždili šest milionů Židů, z toho jeden a půl milionu dětí. V 1. stol. př. Kr. je judaismus polymorfním světem mnoha proudů, např. farizeové, saduceové, esejci, zélóti aj. (Petrosillo in Drapelová 2014)

Úzké propojení židovského národa s jeho náboženstvím se začala uvolňovat v 19. století v důsledku sekularizace společnosti. Tyto tendence se projevovaly splýváním jednotlivých Židů s národy hostitelských zemí, jednak nacionalistickým chápáním židovského národa, které nebylo založeno na náboženství. Důsledkem nacionalistické tendence bylo hnutí sionismu, snaha o založení vlastního národního státu. Rasové

teorie související se semitským původem vedly později k definování etnických Židů podle biologického původu, což vedlo k jejich rasistické diskriminaci formulované v nacistickém Německu tzv. Norimberskými zákony. Rozličná pojetí židovství se následně uplatnila při formování židovského státu Izrael a v procesu jeho přijímání občanů na základě Zákona o návratu.

1.4 Hinduismus

Hinduismus je po křesťanství a islámu třetí nejrozšířenější náboženství na světě. Jedná se o jedno z nejsložitějších náboženství světa. Existují názory, že jde o jakési seskupení náboženských systémů. Jde tedy o souhrnné označení velkého souboru náboženských a filozofických praktik a zvyklostí mnoha milionů lidí žijících převážně v Indii a Nepálu. Podle odhadů má více než osm set milionů vyznavačů. Toto náboženství je známé více jak 5000 let a je považováno za nejstarší, dosud existující náboženství. Za božský zdroj je považováno brahman – absolutno, i když se traduje, že hinduisté uctívají bezpočet bohů. Z tohoto náboženství vzešlo i hnutí Haré Kršna. Hinduismus je určitý způsob života naplněný povinnostmi a řízený bohem. Hlavní jednotkou společenství je rodina. Vše je provázeno rituály, jako je narození, sňatek, smrt, každodenní uctívání bohů nebo svátky. K vysvobození z koloběhu znovuzrození hinduismus předkládá tři cesty. Filozofii a poznání, dodržování náboženských rituálů a zbožnost. Znakem hinduismu je kázeň, soustředění při meditacích, obřadech a oddanost k bezpočetným lidovým božstvům. (Levenson, 2009)

Na rozdíl od jiných náboženství není hinduismus zjeveným náboženstvím a nemá konkrétního zakladatele, jako je tomu třeba v případě křesťanství, buddhismu nebo islámu. Jeho vývoj byl postupný a dobu vzniku zde nelze konkretizovat. V případě hinduismu neexistuje žádná instituce, která by rozhodovala, věřící nedisponují žádným spisem či kánonem, které by je zavazovali. Hinduismus je náboženstvím velmi tolerantním, otevřeným všemožným směrům i co se týče otázek života, vysvobození duše nebo znovuzrození. (Knipe, 1997)

Existují názory západních religionistů, že hinduismus je hromadným označením různých směrů. Hinduismus vychází z přesvědčení o základní nerovnosti lidí. Podle védských pramenů Brahma stvořil čtyři lidské bytosti s různým posláním, postavením, jako představitele čtyř společenských stavů, které byly nahrazeny sociálními kastami. Kasty určovaly práva a povinnosti, které museli členové striktně dodržovat. Kasta je po celý život příslušníka neměnná a je dána rodovým původem. (Zbavitel, 1993)

Kastovní dělení výrazně zasahuje do života lidí a udává cestu jejich běžného života, třeba i v případě svatby. Do jaké kasty se člověk zařadí, je závislé na jeho předchozím životě. Jak jednal, jak se choval. Pokud se člověk ocitne v nejnižší skupině, důvodem je způsob minulého života. (Osborne, 2009)

Co se týká vývoje světa a zrození všeho živého, má hinduismus vymezenou představu. Obyvatele a svět považuje za výtvořiny božské inteligence. Protože co má počátek, musí mít konec, je vývoj cesta k zániku, což znamená od lepšího k horšímu. Jedinou realitou ve vesmíru je Nejvyšší duch neboli brahma. Vše ostatní směřuje ke konci. (Krása, Marková, Zbavitel, 1997)

V koloběhu života dochází člověk při zániku těla do dalšího života, jehož kvalita a úroveň se odvíjí od vykonaných skutků v předchozím životě. V tomto koloběhu není však nutné bezpodmínečně zůstat. Vysvobození lze dosáhnout poznáním, nikoli však rozumovým. Tak se vrátí átman (individuální podstata každého jedince) do Nejvyššího ducha, který je všeho zdrojem. (Krása, Marková, Zbavitel, 1997)

Hinduismus a jeho eposy si zakládají na životě mravném, bezúhonném, vyznačujícím se ctností. Do popředí staví štědrost, sebeovládání, skromnost a hlavně nikomu neubližovat. Součástí hinduismu jsou eposy Mahábhárata a Rámájana, které pomohli ke zlidovění hinduismu, stejně jako védská slovesnost, protože rovněž nabádaly k uvedeným i dalším ctnostem. (Zbavitel, 2007)

Hinduismus pohlíží na životní útrapy jako na důsledek chování v předchozích životech. Ale i novém hinduismu jsou stále myslitelé, kteří chtějí bojovat proti chudobě sociálně slabých. Swami Vivekananda žil dlouhou dobu v chudinské čtvrti a přičinil se o posílení sociálního citění: „Dokud žijí milióny v chudobě a nevědomosti,

platí každý člověk jako zrádce, který se na jejich účet vyškolil, nestará se o ně“. Nasazuje se za změnu stavu těchto mas. Přitom je méně v popředí sociální práce jako duchovní poselství božského Atmana. Bhimrao Rhami Ambedkar (1891- 1956), se zasazuje za zlepšení nedotknutelného statutu kast. Když považoval možnosti hinduismu za vyčerpané, vyzýval k hromadnému přestupu na víru buddhismu, varoval před náboženským oslavováním chudoby: Zřeknutí se bohatství může být sice chvályhodné, ale nikdy ne chudoba jako taková.

1.5 Buddhismus

Buddhismus je čtvrtým nejrozšířenějším náboženstvím na světě, které vzniklo asi před 2500 lety, když Buddha vyhlásil své učení. Buddhismus vznikl v Indii a rozšířil se do celé Asie.

Dnes buddhismus sahá do Japonska, Tibetu, Laosu, Singapuru, Srí Lanky, Tchajwanu, Thajska, Kambodže a Vietnamu. Dále buddhismus ovlivnil nejlidnatější stát světa, Čínu, kde ho vyznává velká část jejího obyvatelstva. Od minulého stolení má stoupence i v Evropě a ve Spojených státech. (Levenson, 2009)

Základem buddhismu není Bůh, je to Buddha, člověk, který se narodil, žil a zemřel. Dosáhl stavu vznešené moudrosti nazvané nirvána a dle věřících objevil příčiny veškerého utrpení. Buddhismus, jako směr k duchovnímu prozření, klade důraz na meditaci, která má být cestou k dosažení vnitřní svobody a k eliminaci prožitků zkreslených subjektivním viděním.

Srdcem Buddhova učení jsou Čtyři vznešené pravdy buddhismu:

- Skutečnost utrpení – každá omezená existence je utrpením.
- Původ utrpení – je žádostivost nebo touha.
- Skutečnost, že lze nalézt cestu z utrpení – prostřednictvím ovládnutí touhy.
- Cesta samotná k zániku utrpení – ovládnutí touhy následováním cesty, po níž kráčel Buddha.

Buddhistům je zakázáno:

- Zabíjet a způsobovat utrpení.
- Brát si, co není dáno.
- Dopouštět se sexuální nemorálnosti mimo manželství.
- Užívat drogy nebo alkohol.

Projevem existence je:

- Utrpení, čímž je zrození, stárnutí, smrt, bolest, smutek.
- Pomíjivost, kdy ve světě převtělování se vše mění, vzniká a zaniká, všechno se z jednoho okamžiku k druhému ztrácí a rozpadá.
- Ne já, kdy neexistuje trvalé ego, které by vytvářelo podstatu osobnosti. (Lesný, 1996)

K nirváně, což je ztráta ega a je podmínkou pro zakončení cesty trápení lidí při cestě z života do života, dospěje ten, kdo správně sleduje osmidílnou stezku a dodrží veškeré, výše uvedené zásady a zákazy, jako tomu bylo v případě Siddhárgha, než se stal Buddhou. Buddha tuto cestu shrnul následovně: „Přestaň konat zlo, uč se dělat dobro a vyčisti své srdce“. (Kotler, 2000)

Buddhovo učení bylo sepsáno až mnoho let po jeho smrti, do té doby žilo v ústní tradici, jehož následkem vzniklo několik výkladů tohoto učení a teritoriální rozdělení náboženství. Mezi základní lze zařadit buddhismus théravádský, mahájánský, hínajánský, zenový a tibetský. (Levenson, 2009)

Odlišnost buddhismu od jiných náboženství spočívá v tom, že neuctívá žádnou nejvyšší bytost a nevyznačuje se žádným jediným přesvědčením. Nezná příkázání jako: "Nebudeš mít bohů jiných přede mnou." Buddhismus vydává poselství jeho zakladatele, které spočívá i v přizpůsobení se rozdílným kulturám a filosofím. (Kotler, 2000)

2 Filozofie

Snahou člověka bylo prosadit se ve světě, najít si místo pro způsob svého „chování“. Jak uspět ve světě je podmíněno vlastním rozumem, schopností myslet, ptát se. Důležité je naučit se ve světě orientovat, k čemuž napomáhají dva způsoby:

Jedním je mýtus, který je stavěn na základě příkazů a zákazů. Vychází z každodenní skutečnosti, je ovlivněn emocemi a netvoří reflexi činů.

Druhým je filozofie, která překonává každodennost a pátrá po podstatě a příčinách. Předpokládá překvapení, pochybování a nejistotu. Filozofie je tedy spojena se zpochybňováním a přezkoumáváním, abychom věci viděli nejenom jednotlivě, ale i jako celek. Stejně tak se zabývá samotným člověkem i jeho působením ve světě, kterého je součástí.

Filozofie a náboženství mají společné zaměření na celek skutečnosti, který se snaží vysvětlovat. Hlavní úlohu v obou případech vždy hraje člověk. Tyto duchovní útvary již v dějinách figurují vedle sebe, i když náboženství je postaveno na víře a má převážně emocionální a iracionální základy. Oproti tomu filozofie staví na reálném zkoumání a kloní se k vědeckému poznání.

Mark D. Linville je přesvědčen o tom, že morální hodnoty bez Boha nejsou možné. Naopak v dějinách filosofie nacházíme filosofy, kteří hlásají smrt Boha, resp. usilují o morálku bez Boha (Friedrich Nietzsche, Jean Paul Sartre a další).

2.1 Filozofické disciplíny

- Teorií poznání se zabývá Gnozeologie – věnuje se problematice vědeckého poznání, zabývá se problémem možností a mezí lidského poznání, zdrojů, otázkami a ověřováním pravdy, jakožto cíle každého poznání.
- Teorií bytí – Ontologie se zabývá problémy, např. co je bytí a jsoucnost, co je hmota, podstata, čas, prostor, konečno nebo nekonečno, zákonitost, nutnost, vývoj, kvalita, kvantita.
- Základ filozofického vzdělání obstarávají dějiny filozofie.

- Filozofií člověka se zabývá filozofická antropologie, která se zabývá člověkem jako celkem. Zkoumá jeho podstatu, smysl, jaký je vztah jeho duše a těla, zda je tvorem racionálním. Do popředí nyní staví lidskou svobodu.
- Teorií morálky se zabývá Etika, která se zaměřuje na to, co je dobro, co zlo, co je smyslem života a v čem spočívá například štěstí. Může být štěstí ve službě lidem nebo sobě samému? Podstatou jsou mravní normy a jejich význam pro lidské jednání. V této filozofické disciplíně se jedná o posouzení lidských činů z hlediska svědomí, tedy jako dobrých nebo zlých.

Mezi další disciplíny patří například Axiologie – teorie hodnot, Logika – jedná se o zákony správného usuzování, Estetika – zabývá se hodnocením světa z hlediska krásy a ošklivosti, Filozofie přírody – snaží se objasnit zákonitosti přírodního dění.

Především s jednou z filozofických disciplín, kterou je etika, je spojen výkon sociální práce, protože právě sociální pracovníci se musejí velmi často rozhodovat o tom, jak se zachovat v diskutabilních situacích. Mezi základní morální kategorie klasické etiky patří dobro, ctnost, svědomí, norma, štěstí a smysl.

Dobro je výsledkem aktivit jsoucí, to znamená, že přispívá k jeho rozvoji. Dobro, jako jednu z kategorií etiky lze charakterizovat jako to, co uspokojuje, co je žádoucí, co nás těší. Z pohledu filozofie rozlišujeme dobro jednak absolutní, což jsou věčné morální principy a dobro relativní, které je závislé např. na času a prostoru. Sami víme, co je špatné a co dobré. Jistí si tím jsme do chvíle, kdy o tom začneme uvažovat. *„Např. se dozvíme o tom, že rodiče špatně zacházejí s dítětem. Neuvažujeme o tom, že toto jednání je uspokojivé pro rodiče (tedy dobré) a neuspokojivé pro dítě (tedy špatné). Ale prostě odsuzujeme jednání rodičů, protože považujeme za špatné v absolutním smyslu, když rodiče dělají něco, co je špatné pro jejich dítě. Naše vlastní hodnocení různých způsobů života je absolutní a bezprostřední.“* (Nečasová, 2001, s. 15) Další kategorií morálky je svědomí, které je vnitřním prožitkem morálky. Právě svědomí nám dává odpovědi na to, co dělat, aby to bylo dobré. *„Např. sociální pracovník, který by nerefletoval kvalitní zpětnou vazbu, kterou by mu poskytli druzí (ať už kolegové nebo klienti), by nejspíš jednal nesvědomitě.“* (Nečasová, 2001, s. 15)

Třetí kategorii tvoří normy, což jsou vynucovaná závazná pravidla. Norma vyjadřuje mravní identitu, které je třeba ve všech sociálních útvarech. Ctnost je sklonem k dobrému jednání a to i v případě problémů a překážek. Snaží se spojit rozum a smyslovost. V sociální práci je ctnost pro mezilidské vztahy důležitá v podobě pravdivosti, slušnosti, vlídnosti a např. spravedlnosti. (Nečasová, 2001)

Poslední zmiňovanou kategorii tvoří štěstí a smysl. Dle Aristotela je štěstí, když člověk jedná ctnostně, což znamená, že se řídí rozumem. Smysl je charakterizován jako orientace na jistý cíl. (Nečasová, 2001)

2.2 Agnosticismus

Agnosticismus je názor či přesvědčení o tom, že tvrzení o tom, zda existuje či neexistuje bůh, nelze prokázat a ani vyvrátit. To samé platí i pro další, hlavně náboženská a metafyzická tvrzení. (Carroll, 2009)

Termín agnostik poprvé použil známý biolog a darwinista Thomas Henry Huxley. Nicméně myšlenky, jež lze označit jako agnostické, lze nalézt v již u řeckých filozofů.

Za výchozí lze brát definici od autora termínu Thomase Henryho Huxleyho. Podle Huxleyho je agnosticismus důslednou aplikací principu, který lze vyjádřit buď pozitivně: „*Ve věcech myšlení následujte vlastní rozum až tam, kam vás zavede, bez ohledu na cokoli jiného*“ nebo negativně: „*Ve věcech myšlení neberte za jisté úsudky, jež nejsou či nemohou být dokázány*“. (Dawkins, 2009)

Agnosticismus je předmětem kritiky jak ze strany věřících, tak i ateistů. Křesťanský filozof Blaise Pascal tvrdil, že i kdyby opravdu neexistoval žádný důkaz Boha, měli by agnostici zvážit argument (dnes známý jako Pascalova sázka): předpoklad, že Bůh existuje, má nekonečně vyšší hodnotu, než předpoklad, že neexistuje, a tak je bezpečnější věřit na Boží existenci.

Australan Graham Robert Oppy, filozof a religionista, uvádí dva typy agnosticismu. První je silný agnosticismus. Ten popírá jakoukoli možnost poznání boha; druhý je

slabý agnosticismus, který říká, že otázka existence či neexistence boha nebyla uspokojitelně zodpovězena. (Oppy, 1994)

2.3 Teorie morálky – etika

Etika (řecké slovo ethos – mrav), nebo též teorie morálky je filozofická disciplína, která se zabývá zkoumáním mravních rozměrů skutečnosti. Etika zkoumá eticky relevantní jednání a jeho normy. Zabývá se teoretickým zkoumáním hodnot a principů, které řídí lidské jednání v situacích, kdy je možnost volby prostřednictvím svobodné vůle. Hodnotí také činnost člověka z hlediska tzv. dobra a zla. Na rozdíl od morálky, se etika snaží najít společné a obecné základy, na nichž morálka stojí, popř. usiluje morálku zdůvodnit. Etika se následně dělí na další disciplíny: analytická, autonomní, deontologická, environmentální, evoluční, feministická, heteronomní, individuální atd. (Thompson, 2004)

Z hlediska základního dělení přístupů etiky lze dělit na:

- Deskriptivní etiku, která popisuje mravní hodnoty, které ve společnosti platí. Neříká, co je dobré nebo špatné, konstatuje, jaký je stav ve společnosti.
- Metaetiku, jenž zkoumá způsob, kterým se vynaší etické výroky. Vznikla společně s analytickou filosofií.
- Normativní etiku, která se zabývá otázkami povinností - co by člověk měl dělat a otázkami hodnot - co utváří dobrý život. Hledá odpovědi na to, zda je něco morálně správné a co špatné.
- Aplikovaná etiku, ta se vyjadřuje se ke konkrétním, praktickým otázkám, které se týkají etických rozhodnutí.
- Etiku autonomie, vycházející z autonomie svědomí a svobody jako základní mravní hodnoty. Zdůrazňuje, že jen to, co vychází z čistého upřímného přesvědčení je morální. Patří sem například etika existencialismu. Mravní je jednat svobodně a autenticky a dovoleno je vše, ale jsme za vše zcela zodpovědní.

- Etiku odpovědnosti, kde platí, že k naplnění života nestačí pouze naše autonomie a svoboda. Jsme tu díky druhým a naše svoboda má smysl jen proto, že jsou tu ti druzí. Těm jsme odpovědní a k nim zodpovědní.

Dále odlišujeme tři základní pojetí etiky. První je nekognitivní. Etika podle tohoto pojetí neříká nic objektivního, pouze osobní preference mluvčího. V takovém případě by etika neměla význam. Dále relativistické. V tomto pojetí nelze srovnávat dvě situace, protože žádné dvě situace nejsou zcela stejné. Vše zůstává relativní. Třetí je absolutistické, které přináší snahu vytvořit myšlenkový rámec, který umožňuje tvrdit, že něco je vždy správné a něco vždy nesprávné. Říká, že mravní chování lze vztahovat k univerzálně použitelným principům. (Thompson, 2004)

Immanuel Kant si byl vědom, že poznáváme věci, jaké se nám jeví. Morálku zakládá na dobré vůli, jenž může být jediné správné východisko správného jednání. V Kritice praktického rozumu představil kategorický imperativ: „*Jednejte tak, aby maxima vaší vůle mohla vždy být současně uplatněna jako princip vytvářející univerzální zákon.*“ Druhý člověk nemá být pro nás prostředek našeho prospěchu. Kantova morálka platí bez ohledu na důsledky. (Thompson, 2004)

Jelikož etika prostupuje celou oblastí sociální práce, často vznikají etické problémy a dilemata. Problémy vznikají hlavně v situaci, kdy se sociálnímu pracovníkovi přičí rozhodnutí, které by měl právě na základě předpisů vydat. Pokud sociální pracovník stojí před dvěmi nebo více možnostmi rozhodnutí, obě tyto možnosti představují konflikt morálních principů a sociální pracovník neví, které z rozhodnutí bude přijatelnější, pak vznikají etická dilemata. Záleží tu především na osobnosti. Pro jednoho to může být pouze dodržování pravidel, pro druhého se situace stává problémem a pro třetího se již stejná situace stává dilematem. (Nečasová, 2001)

K etickým problémům a dilematům dochází často v oblasti týkající se práv a kvality života lidí, a v oblasti týkající se obecného blaha, nerovnoprávnosti a strukturálního útlaku. Problémy se často těmito rovinami prolínají. (Nečasová, 2001)

Co je tedy charakteristické pro morální rozhodování? Morální rozhodování se určitě týká samotné kvality života, mělo by uspokojit potřeby lidí. Dalším rysem je, že obsahuje nějaké jednání. Pokud budeme respektovat přání klienta, i když je jeho

rozhodnutí v jeho neprospěch, pak musíme zajistit, abychom v souladu s jeho přáním zabezpečili co nejvhodnější podmínky pro uspokojování jeho potřeb. Morální rozhodování by mělo být obdobné, jaké bylo použito v podobných případech a oprávněné vzhledem k obecným morálním principům, jakými jsou právo klienta na sebeurčení, nebo ochrana zdraví klienta. Můžeme s jistotou říci, že etické hodnoty budou vždy ovlivňovat rozhodování a jednání sociálního pracovníka a jeho způsob interpretace zákona. (Nečasová, 2001)

2.4 Etické teorie – preskriptivní etika

V rámci preskriptivní etiky je několik způsobů etického myšlení, kam z historického hlediska patří například:

- Teorie přirozeného práva
- Teorie přirozeného zákona
- Teorie racionální povinnosti – deontologie
- Teleologie – utilitarismus

Dle přirozeného práva (zákona – ne však božího), lidé jednají dle zákona, který není psaný a není možno jej najít mimo mysl lidí. Jde o to, co mají lidé ve svém vědomí. Tento zákon je objektivní normou spravedlnosti, je to přírodní zákonitost nezávislá na člověku, poznatelná rozumem. Tato teorie podporuje svobodu, chrání lidskou důstojnost, je uchopitelná rozumem a dá se jednoduše adaptovat na vlastní zájem člověka. Aby člověk dělal to, co pokládá za nejvhodnější prostředek k tomuto cíli. (Nečasová, 2001)

Z pohledu teorie přirozeného zákona lze zjednodušeně říci, že je třeba se řídit božím právem. (Nečasová, 2001)

Deontika je přesvědčení, že jednání může být morální nebo nemorální samo o sobě na základě své imanentní povahy a nezávisle na následcích. Důležitý je zde úmysl jednajícího, nikoliv výsledek jednání. Kantovský přístup říká, že máme vždy plnit svoji povinnost a neohlížet se na důsledky. Sociální pracovníci však často musejí pátrat po okolnostech a souvislostech a teprve potom zvažují, jaké jednání bude šetrné

a výhodné pro jednotlivého klienta a jaké jednání bude výhodné pro společnost jako celek. (Nečasová, 2001)

Naopak utilitaristická etika předpokládá, že žádné lidské jednání není samo o sobě dobré ani špatné. Zde jsou důležité následky, které lze od jednání očekávat. Podle klasické formy utilitarismu by člověk měl vždy jednat tak, aby svým jednáním vytvářel větší množství dobra než zla pro všechny, jichž se toto jednání dotýká. Sociální pracovník by měl kalkulovat nejen pozitiva, ale i negativa a v následcích jeho jednání by pozitiva měla převážet. (Nečasová, 2001)

Utilitaristé tedy mohou jednat podle pravidel (podobně jako deontologové), např. podle pravidla, že lhaní je nepřípustné. Na rozdíl od deontologů však základem takového jednání je kalkul pozitivních a negativních následků. Do etiky péče určitě patří i odpovědnost a snaha zajistit péči pro závislé na jiné osobě. Péče o druhé je chápáno jako dobro. Morální úsudek se opírá o společenské normy. Etiku péče lze chápat jako ctnost, nebo jistou spravedlnost. Předpokladem etiky péče je to, že lidé jsou na sobě závislí a potřeby reagovat na potřeby závislých členů společnosti. Z hlediska etiky je každý člověk pečovatel, který se snaží o vylepšování a budování vztahů, na základě kterých pečuje. Pečovatel by měl péči směřovat nejen na své okolí, ale i sám na sebe. (Levická, 2014)

To znamená, že vždy se nelze koukat jen na potřeby druhých, ale i na své, protože na tom částečně závisí i naše fungování a schopnost nadále pomáhat druhým.

3 Spiritualita

Nyní se práce zaměří na objasnění pojmu spiritualita a pokusí se objasnit rozdíly mezi náboženstvím a spiritualitou. Náboženství a spiritualita spolu úzce souvisí, a tak význam obou termínů bývá často zaměňován. Proto je nutné se těmito termíny věnovat.

3.1 Pojem spiritualita

Spiritualita je „*duchovnost, vyhrazená zaměřenost na psychickou stránku člověka; důraz na co nejmenší závislost psychiky na faktorech tělesných*“ (Hartl, Hartlová, 2000, s. 556).

„*Spiritualita je procesem lidského života a vývoje zaměřeného na hledání smyslu, účelu, morálky a blaha ve vztahu k sobě, k jiným lidem, k jiným bytostem, vesmíru a konečné realitě jakkoli je pochopena (například animistickými, ateistickými, neteistickými, polyteistickými, teistickými nebo jinými způsoby). Orientování se na centrálně významné priority a zapojení pocitu transcendence (vnímán jako velmi hluboký, posvátný nebo transpersonální).*“ (Canda a Furman, 2010, s. 75)

„*Hledání důvěryhodné moudrosti, která nás spojuje s větším účelem a významem každodenního života.*“ (Gratton, 1995, s. 6)

Grattonova definice je zaměřena na zkušenosti, které jsou spojené s naším všedním životem. Spiritualita není spojena pouze s jedním vyznáním. Tento výklad klade důraz na zkušenosti každého člověka. Tato definice se nezaměřuje na konkrétní víru a spiritualita nemusí tedy vycházet z žádné tradice. (Gratton, 1995) Slabinou tohoto přístupu může být nedostatek sebekritiky. Lze vycházet z jakéhokoli duchovního odkazu nebo tradice. Duchovní myšlenky, stejně jako pohled na sociální práci nejsou identické a mají různý rozměr, pro sociálního pracovníka může být tedy takový přístup komfortní. (University of Windsor, 2005)

Srozumitelné se zdá Říčanovo pojetí, který uvádí: „*Příkladný spirituální prožitek by měl svého nositele ovládnout, měl by ho existenciálně proměňovat, duchovně i*

psychicky posilovat, měl by ho osvětit novým poznáním, vytrhnout z běžné existence, strhnout k hrdinskému činu nebo aspoň k nadšení, jež často ovládne dav shromážděný při nějaké významné události, oslovený charismatickým vůdcem apod.“ (Říčan, 2007, s. 44). Na rozdíl od náboženství je možné říct, že spiritualita je více osobní, věcná a méně definitivní. Jedná se o jakési hledání významu života, na jejíž cestě se uplatňují trvalé hodnoty, kterými jsou pokora, jednota nebo služba. (Jandourek, 2012)

Spiritualita je záležitostí jednotlivce, jejího individuálního prožívání a chování. Tento pojem je svázán s novou, spontánní zkušeností, naproti tomu náboženství je spojeno s formálností, zastaralostí nebo absencí citu. (Říčan, 2007)

Rozdíl mezi náboženstvím a spiritualitou je dle Říčana dále v tom, že spiritualita obsahuje znaky, které mají všechny náboženství společné, dále jsou jejím obsahem tradice, metody cvičení a praxe. Je soukromější a osobnější, jedná se o stav mimo mysl. Náboženství je zaměřeno na skupiny lidí, kdy jde o způsob jejich života, jednání a myšlení. Je zaměřeno na stanovenou víru, obsahem jsou zásady chování a způsoby jednání. Je tvořeno institucemi a organizacemi.

Spiritualita je zároveň pojítkem, výše popsané prvky spirituality lze totiž mnohdy nalézt u náboženství i u filozofie. Má často zřetelný přesahující společný prvek skrze náboženská vyznání i valnou většinu filozofických směrů. Spiritualita však bývá pojímána jako subjektivní, individuální duchovní život jedince bez explicitní příslušnosti a vyvolává tak spíše všeobecně kladné hodnocení.

Širším a ucelenějším chápáním spirituality je pak pojímána jako „tradičně a institučně zakotvená spiritualita,“ a stává se tedy jistým druhem spirituality. V tomto komplexním pojetí spirituality jsou též zdůrazňovány její různé zdroje. Spiritualita může čerpat a čerpá z rozmanitých duchovních tradic, zároveň je však třeba mít na paměti i její sekulární zdroje, jenž za náboženské považovány nejsou. V tomto smyslu bývá pojímána jako jakési individuální náboženství, přičemž rozpoznáváme zdroje v rovině společenské a v rovině osobní. Zdroje lze také dělit na explicitní a implicitní dle toho, zda bývají se spiritualitou přímo spojovány či nikoli. Každý ze zdrojů také zaplňuje jednotlivé roviny spirituality na různé úrovni. (Vojtíšek, 2012)

Sedmidimenzionální model náboženství dle Smarta a srovnání s konceptem spirituality Z. Vojtíška:

1. Rituální či praktická dimenze (The ritual or practical dimension)
do které autor zahrnuje aktivity jako meditace, uctívání, oběti, posvátné obřady a aktivity spojené s léčením. Tuto popisuje Vojtíšek jako úroveň obřadů, jež jsou odrazem spirituálních filozofických koncepcí v lidském životě.
2. Doktrinářská či filozofická dimenze (The doctrinal or philosophical dimension), která je náboženstvími rozvíjena z různých důvodů a je vzájemně propojena s dimenzí rituální. K této Vojtíšek uvádí, že se jedná o úroveň předpokladů – filozofických konceptů, které člověku pomáhají se lépe orientovat v životě a nalést jeho smysl.
3. Mytická či narativní dimenze (The mythic or narrative dimension). Historie je v tomto pojetí narativní a stejně tak i rozličná náboženství vytvářejí své příběhy a mýty. Vojtíšek ji označuje jako posvátná vyprávění, jež inspirují k obřadům a jako zdroj etických pravidel a nauk.
4. Zážitková či emocionální dimenze (The experiential or emotional dimension), jež odkazuje na určité zážitky, pro dané náboženství významné. Vojtíšek vymezuje zážitky záměrně získané poznáváním duchovních nauk a pravd, či obřadů nebo příběhů, nebo zážitky spontanní.
5. Etická či zákonná dimenze (The ethical or legal dimension). Smart poukazuje, že náboženské tradice kladou důraz nejen na množství doktrín a mýtů, ale též na určité etické či zákonné příkazy. Vojtíšek zmiňuje posvátné normy a hodnoty chápané jako pocházející odjinud.
6. Organizační či sociální komponenta (The organizational or social component), která odkazuje na projevy náboženské tradice ve společnosti. Vojtíšek označuje jako vztah spirituality ke společenství.

7. Materiální či umělecká dimenze (The material or artistic dimension), jež akcentuje projevy náboženského pohledu na svět ve formě materiálních výtvorů. Vojtíšek ji označuje jako uměleckou a materiální tvořivost. (Smart, 1996); (Vojtíšek, 2012)

3.2 Nenáboženská spiritualita

Pojem nenáboženská spiritualita slouží k sebeidentifikaci duchovní praxe nebo přístupu ke spiritualitě, které se nechápu jako součást nějaké náboženské tradice či se vůči náboženství vymezují.

Dříve se pojem spiritualita používal v církevní sféře pro označení různých specifických podob a forem duchovního života. Nyní se spiritualitou chápe také vlastní duchovní praxe jedince či přístup ní, osobní duchovní zážitek a jeho integrace v duchovní zkušenost. Může, ale nemusí být na náboženských tradicích nezávislá, či vůči nim kritická. V anglicky mluvících oblastech se pro tento přístup často používá fráze „*spiritual but not religious*“.

Zvláštní podobou spirituality, která si nejspíše zaslouží označení nenáboženská je to, co reprezentuje Sam Harris. Tento americký neurovědce je známým kritikem náboženství. Spiritualitu chápe jako neosobní duchovní prožitek, čisté vědomí zcela oddělené od myšlení, založené na prohlubování porozumění skutečnosti, že existence „já“ je pouhá iluze. V mládí Harris experimentoval s drogou MDMA a zažil stav extáze, podle které se droga také označuje. Rozhodl se nepokračovat v chemicky navozené změně vědomí a praktikovat bezpředmětovou meditaci na základě doporučení hinduistických a buddhistických učitelů, aniž by se stal hinduistou či buddhistou. Jiné aspekty těchto náboženství, než je meditační praxe, rovněž kritizuje. Odmítá interpretaci duchovních prožitků pomocí náboženských kategorií a snaží se je uchopit a pochopit pomocí neurovědy, psychologie a příbuzných oborů. Po delší praxi dospěl ke změněnému vědomí, ke zkušenosti, která může být označena jako mystická. Ohledně kognitivního obsahu toho vnitřního prožitku, např. existence všeobslhlého vědomí, si zachovává agnostický postoj. Harris tvrdí, že i samotná spiritualita musí

být racionální i když může vymezovat samotné hranice racionálna. V roce 2018 spustil vlastní komerční meditační aplikaci Waking Up: A Meditation Course. Podle jeho vlastního popisu aplikace není cílem meditace redukce stresu nebo zlepšení životního pocitu, cílem je učinit zásadní objevy v laboratoři vaší vlastní mysli. (Němečková, 2016)

3.3 Spiritualita a sociální práce

Posláním sociální práce je pomoci lidem v jejich obtížných životních situacích. Při práci s klientem je důležitá komunikace mezi ním a sociálním pracovníkem, proto víra a spiritualita může mít na práci a vztah s klientem a komunikaci s ním zásadní vliv. (Navrátil, 2001) Role každého člověka se během života mění, a tak sociální pracovník může být klientovi nápomocen při zvládnání těchto nových životních rolí. Pro lidi nezačleněné, znevýhodněné, jsou profesionály i dobrovolníky poskytovány sociální služby, které jim pomohou při změně životní situace a při obnovení sociálního fungování. Ideálním výsledkem je opětovné začlenění klienta do společnosti. Sociální práce může být terapeutickou pomocí, reformou společenského prostředí nebo sociálně právní pomocí. (Matoušek, 2007)

Duchovní rovina v sociální práci má důležité místo ve vztahu ke klientům. Klienti jsou často zatíženi obavami, proto je nutné, aby sociální pracovníci respektovali duchovní stránku klienta. (Canda, Furman, 2010) Sociální pracovník pomáhá jednotlivcům, skupinám, celým rodinám i komunitám v nalezení prostředků opětovného sociálního uplatnění. Společenské podmínky pak za použití uplatnění pomáhá vytvořit sociální pracovník. Sociální pracovník pracuje nejen s rodinami, jednotlivci a skupinami, ale i s uměle vytvořenými organizacemi. (Matoušek, 2007) Každý sociální pracovník přistupuje k praxi svým osobitým způsobem, využívá jiné postupy k dosažení cílů a disponuje vlastním stylem pro vyhodnocování přijímaných informací. Dle své osobnosti přistupuje ke klientovi a jeho problému, každý případ je individuální, zrovna tak je individuální přístup pracovníka, který zvolí ke klientovi. Jakýkoli přístup má být však v zájmu klienta. (Matoušek, 2007) Sociální pracovník pomáhá klientovi takovým způsobem, aby sám klient neztratil schopnost využívat

vlastních zdrojů a snahu si v první řadě pomoci sám a nezůstával závislý vždy na pomoci odborníka v pomáhající profesi. (Navrátil, 2001)

Aby spiritualita měla blíž sociální práci, můžou pomoci tři faktory. Prvním z nich je, že se přístup a spojení se spiritualitou neustále vyvíjí. Duchovní spojení nalzáme i ve vědě, ať ekologii, biologii, ve vzdělávání, zdravotnictví a dalších oblastech, které rozšiřují naše obzory v chápání duchovního rozměru. Druhým, napomáhajícím faktorem, aby sociální práce byla vnímavější k duchovnímu rozměru, je fakt, že v naší době je z velké části přítomný stres, shon a úzkost a tato situace vyžaduje nový pohled na život. (Canda, Furman, 2010) Třetím faktorem je původ sociální práce, který sahá ke křesťanským a charitativním hnutím 19. století, a tak cesta k náboženství a spiritualitě je součástí jejího základu. (Barker, 1998, s. 66-68)

Náboženství i spiritualita můžou být zneužity nebo překrouceny, proto je nutný střízlivý pohled a nepřijímat převládající předsudky, že náboženství je považováno za něco negativního a spiritualitu za něco pozitivního. (Russell a kol., 2007)

4 Souhrn teoretické části

V této části diplomová práce shrne nejzásadnější společné i individuální myšlenky a prvky jednotlivých výše popsaných vyznání.

Existence náboženských etik před nás staví otázku, zda jsou možné etika a morální hodnoty bez Boha? V náboženských etikách, zvláště zjevených náboženstvích, ztělesňuje Boží autorita zároveň autoritu morální, od které se odvozují a v ní se zhodnocují etické požadavky. Odpovědi se různí. Při reflexi dané problematiky musíme správně nastínit změnu etického paradigmatu v kontextu společenských a politických proměn v dějinách.

Základem pro křesťanství, judaismus a islám je Starý zákon, kde ve knize Leviticus stojí: „Budeš milovat svého bližního jako sebe samého.“ (Lv 19,18). Toto by měl být jeden ze základních pilířů náboženské etiky. Dále je velmi důležité starozákonní Desatero božích přikázání, která předal Bůh Mojžíšovi na hoře Sinaj. Věřící by měl žít v míru s ostatními lidmi, měl by mít soucit s trpícími a konat dobro, neboť před Bohem jsou si všichni rovni. V islámské etice jsou zdůrazněny takové zásady jako jsou milosrdenství, pokora, skromnost, pozornost, ochota k pomoci, právo a spravedlnost. Súra 17 obsahuje s Desaterem srovnatelný souhrn etických požadavků.

Milosrdenství je další důležitý pojem pro všechna abrahámovská náboženství. V islámu lze almužnou dosáhnout odměny a Božího odpuštění. Povinně odváděné dávky měly podle deváté súry sloužit na podporu chudých a potřebných, na podporu správce daně, dlužníka, nemajetného poutníka. Na podporu těch, kteří bojují za islám a konvertitů, kteří se přestupem na islám dostali do obtížné materiální situace. Almužna se tak stal symbolem sociální spravedlnosti.

Projevem lásky k bližnímu je především praktická pomoc potřebným (Dt 15, 11). Starozákonní kniha Tobijáš nám nabízí krátký výčet některých tělesných skutků milosrdenství: „Ze svého chleba dávej hladovému a ze svých oděvů nahým. Všim, čeho máš přebytek, prokazuj milosrdenství a tvé oko ať nezávidí, když prokazuješ milosrdenství“ (Tob 4,16). Jsou zde ale i varování před dobročinností vůči každému bez prověření. Hoden pomoci je jen ten, kdo si ji opravdu zaslouží (Sir 12, 1-6).

V hinduismu není mnoho předpokladů pro službu trpícímu člověku. Konkrétní životní podmínky v nichž člověk žije, jsou podle hinduismu důsledkem předchozích životů. Trpící lidé si za ně mohou sami. S chudými tedy nemá mít člověk soucit. Je jen na nich, aby se v příštím životě dostali do lepší situace. Individuální osoba není pro hinduistu pozitivní hodnota. Je třeba se osvobodit a oprošťovat k nirvāṇě, k sjednocení s dokonale nedeterminovaným prazákladem bytí. Pojímání života a světa a postoj k utrpení vlastní křesťanské kultuře nejsou v hinduismu běžné (Odehnal, 2001).

V buddhismu nacházíme postoje k službě trpícímu člověku obdobné hinduismu. Podstatou buddhismu je odpoutání se od světa a člověk má dojít pomocí kázně až k úplnému sebezřeknutí se svých tužeb. V důsledku povědomí o propojenosti všeho jsoucího se zde ovšem setkáváme s ušlechtilými zásadami, jako že škodit jinému znamená škodit sobě. Činit dobro jinému, znamená činit ho sobě. V buddhismu existují různé myšlenkové proudy. Škola Velkého vozu (zrodila se v 3. stol. př. Kr.) vyžaduje aktivní přístup ke světu, společnosti a utrpení konkrétních lidí. I zde existuje organizovaná péče o nemocné (Klöcker, Tworuschka, 1995). Zdraví, nemoci a defekty se odvozují příčinně od spásné a nespásné karmy tohoto nebo dřívějšího života. Člověk se tak nemůže zbavovat odpovědnosti odkazem na osud. Nemoc a utrpení jsou důsledek zděděných činů, za které nese člověk vlastní zodpovědnost.

Pro některé moderní sociální reformátory byl Buddha revolucionář, který chtěl odstranit chudobu coby jeden z ekonomických problémů. Chudoba je chápána sociálně: lidem na okraji společnosti se má poskytnout politická, hospodářská, náboženská a pedagogická pomoc.

Buddhismus předkládá dukkha (utrpení) jako výchozí bod pro spásné učení. Dokonale uzdravení je možné, jen když se člověk osvobodí od nenávisti, žádostivosti, iluzí o sobě samém. Tělesné a duševní zdraví jsou důležitým předpokladem pro postup vpřed na cestě k osvícení. Kdo se otevírá milosti Buddhy, je naplněn jeho způsobem pravého bytí a učí se přitom nezištnému milosrdenství.

Filozofická etická východiska pro pomoc druhým jsou obsahem mnoha filozofických myšlenek. Etika (řecké slovo ethos – mrav), nebo též teorie morálky je filozofická

disciplína, která se zabývá zkoumáním mravních rozměrů skutečnosti. Etika zkoumá eticky relevantní jednání a jeho normy. Zabývá se teoretickým zkoumáním hodnot a principů, které řídí lidské jednání v situacích, kdy je možnost volby prostřednictvím svobodné vůle. Na rozdíl od morálky, se etika snaží najít společné a obecné základy, na nichž morálka stojí, popř. usiluje morálku zdůvodnit. (Thompson, 2004)

Immanuel Kant si byl vědom, že poznáváme věci, jaké se nám jeví. Morálku zakládá na dobré vůli, jenž může být jediné správné východisko správného jednání. V Kritice praktického rozumu představil kategorický imperativ: „*Jednejte tak, aby maxima vaší vůle mohla vždy být současně uplatněna jako princip vytvářející univerzální zákon.*“ Druhý člověk nemá být pro nás prostředek našeho prospěchu. Kantova morálka platí bez ohledu na důsledky. (Thompson, 2004)

Agnosticismus je názor či přesvědčení o tom, že tvrzení o tom, zda existuje či neexistuje bůh, nelze prokázat a ani vyvrátit. To samé platí i pro další, hlavně náboženská a metafyzická tvrzení. Tento filozofický směr sám o sobě neříká nic o tom, jak se chovat k ostatním lidem a dá se u něj předpokládat, že člověk bude jednat na základě svého vnitřního etického přesvědčení, které však může a zároveň nemusí být ovlivněno náboženstvím nebo spiritualitou.

Spiritualita může být pojítkem mezi náboženstvím a filozofií. Má často zřetelný přesahující společný prvek skrze náboženská vyznání i valnou většinu filozofických směrů. Spiritualita však bývá pojímána jako subjektivní, individuální duchovní život jedince bez explicitní příslušnosti a vyvolává tak všeobecně kladné hodnocení.

Pojem nenáboženská spiritualita slouží k sebeidentifikaci duchovní praxe nebo přístupu ke spiritualitě, které se nechápu jako součást nějaké náboženské tradice či se vůči náboženství vymezují.

Dříve se pojem spiritualita používal v církevní sféře pro označení různých specifických podob a forem duchovního života. Nyní se spiritualitou chápe také vlastní duchovní praxe jedince či přístup ní, osobní duchovní zážitek a jeho integrace v duchovní zkušenost. Může, ale nemusí být na náboženských tradicích nezávislá, či vůči nim kritická.

Aby spiritualita měla blíž sociální práci, můžou pomoci tři faktory. Prvním z nich je, že se přístup a spojení se spiritualitou neustále vyvíjí. Duchovní spojení nalézáme i ve vědě, ať ekologii, biologii, ve vzdělávání, zdravotnictví a dalších oblastech, které rozšiřují naše obzory v chápání duchovního rozměru. Druhým, napomáhajícím faktorem, aby sociální práce byla vnímavější k duchovnímu rozměru, je fakt, že v naší době je z velké části přítomný stres, shon a úzkost a tato situace vyžaduje nový pohled na život. (Canda, Furman, 2010)

5 Metodická část

V metodické části práce popíše kvalitativní výzkum, který byl použit pro výzkumnou část práce. Jako první představí hlavní cíl celé práce, který následně rozdělí na cíle dílčí. Tyto dílčí cíle poté promítne do tabulky transformačních kroků, kde je rozdělí do jednotlivých výzkumných otázek. Poté popíše výzkumnou metodu a zdůvodní ji. Následně popíše organizaci a průběh výzkumu. Pak bude následovat popis analýzy zjištěných dat. Po této části bude následovat samotný výzkum a na závěr jeho celkové shrnutí a vyhodnocení.

5.1 Cíle výzkumu

Hlavním cílem výzkumné části diplomové práce je zmapovat, jakým způsobem ovlivňuje konkrétní náboženské vyznání či inklinace k určitému náboženskému směru, hnutí nebo spirituálně či i jinak založené filozofii pohnutky sociálního pracovníka k motivaci vykonávat povolání v oblasti sociální práce. Nejprve analýzou základních etických myšlenek jednotlivých směrů, poté dotazováním jednotlivých zástupců vybraných vyznání. Výzkum pomocí otázek na zástupce vybraných náboženství či filozofických směrů by měl ukázat, jaké jsou v jejich náboženství či filozofii prvky předurčující je k výkonu sociální práce.

Pro dosažení hlavního cíle byly určeny tyto dílčí cíle:

Cíl 1: Zjistit, jaké jsou společné prvky, prostupující skrze náboženství, filozofii a spiritualitu, k motivaci vykonávat sociální práci.

Cíl 2: Zjistit, co je v oblasti výkonu sociální práce v souladu s náboženským či filozofickým přesvědčením informantů?

Cíl 3: Zjistit, co je v oblasti výkonu sociální práce v rozporu s náboženským či filozofickým přesvědčením informantů?

5.2 Transformace dílčích cílů do tazatelských otázek

Tabulka 1. Transformace jednotlivých dílčích cílů do tazatelských otázek

Hlavní výzkumný cíl (HVC)	Dílčí výzkumný cíl (DVC)	Tazatelské otázky (TO)
<p>Jakým způsobem ovlivňuje konkrétní náboženské vyznání či inklinace k určitému náboženskému směru, hnutí nebo spirituálně či i jinak založené filozofii pohnutky sociálního pracovníka k motivaci vykonávat povolání v oblasti sociální práce?</p>	<p>Jaké jsou společné prvky, prostupující skrze náboženství, filozofii a spiritualitu, k motivaci vykonávat sociální práci?</p>	TO1: Co byl signifikantní impuls pro osobní přesvědčení v danou víru či filozofii?
		TO2: Co rozhodlo pro volbu výkonu profese v oblasti sociální práce?
		TO3: Jak Vám vaše víra či filozofie pomáhá při výkonu profese sociálního pracovníka?
		TO4: Co si myslíte, že je ve Vaší víře či přesvědčení pozoruhodné, navíc, proti běžné praxi?
	<p>Co je v oblasti výkonu sociální práce v souladu s náboženským či filozofickým přesvědčením informantů?</p>	TO5: Co konkrétně nejvíc propojuje Vaše přesvědčení s Vaší prací?
		TO6: Co Vás z hlediska Vašeho přesvědčení utvrzuje v tom, že pomáhající profese byla správná volba?
		TO7: V jakých situacích víte, že je Vaše přesvědčení opravdu správné a pro Vás zcela naplňující?
	<p>Co je v oblasti výkonu sociální práce v rozporu s náboženským či filozofickým přesvědčením informantů?</p>	TO8: Jakým způsobem Vám vaše víra či filozofie ztěžuje výkon profese sociálního pracovníka?
		TO9: Jsou situace, a jaké, kdy by jste se chtěli kvůli víře či filozofii vzdát pozice sociálního pracovníka?
		TO10: Jsou situace, a jaké, kdy pochybujete o správnosti Vaší víry či filozofie?
		TO11: V jakých situacích se dá aktivizovat klientovo přesvědčení, náboženství, třeba že je i odlišné od Vašeho?

5.3 Strategie výzkumu

Jako strategie výzkumu byla zvolena strategie kvalitativní. Základem výzkumu jsou odpovědi na strukturované dotazy, které zodpovídají přívrženci jednotlivých náboženských a filozofických směrů. Tito informanti byli vybráni na základě jejich víry, nebo osobního přesvědčení a také vzhledem k tomu, že vykonávají některou z pomáhajících profesí, což byly dvě základní podmínky.

„Kvalitativní výzkum je nenumerické šetření a interpretace sociální reality. Cílem je odkrýt význam podkládaný sdělovaným informacím.“ (Disman 2011, s. 285) Podle jiných kritérií se jedná o výzkum, jenž neužívá statistických metod a technik.

Kvalitativní výzkum jsem zvolil proto, že jsem jej shledal jako nejvhodnější nástroj pro moji práci a naplnění jejího cíle.

Pro zjištění všech definovaných dílčích cílů byl použit polostrukturované rozhovory. Tyto rozhovory proběhly osobně při různých příležitostech a byli, se souhlasem informantů, pro rychlejší průběh nahrávány a následně přepsány.

5.4 Výzkumný soubor

Vybraná problematika byla zkoumána s rozličnými informanty. Z náboženských skupin jsou zastoupeni dle předpokladu hlavně křesťané, kterých je u nás v pomáhajících profesích přeci jen nejvyšší procento. Dále je zastoupen dvěma zástupci hinduismus a jedním buddhismus. Proběhl i pokus navázat kontakt ohledně rozhovoru na téma sociální práce se zástupci islámu (s ohledem na informace o sociálních programech a nedávné migrační krizi), žel na emaily s žádostí nebylo odpovězeno. Taktéž nebylo úspěšné ani dotazování na zástupce judaismu. Dále je za oblast filozofií účasten agnostik a za oblast spiritismu sociální pracovník a jeho kolegyně a zároveň partnerka, kteří mají zkušenosti s přesahujícími jevy, necítí však správné pojit je s jakoukoli filozofií či náboženstvím. Všichni tyto informanti pracují v pomáhajících profesích a proto byli vhodní pro tento typ výzkumu.

Tabulka 2. Přehled informantů

Informant (I)	Pohlaví	Vyznání	Dosažené vzdělání	Věk
I 1	žena	Křesťanství - katolictví	vysokoškolské	45 let
I 2	žena	Křesťanství - katolictví	středoškolské	46 let
I 3	muž	Křesťanství - husitství	vysokoškolské	50 let
I 4	žena	Hinduismus	středoškolské	31 let
I 5	žena	Hinduismus – Hare Kršna	středoškolské	34 let
I 6	žena	Buddhismus	vysokoškolské	38 let
I 7	muž	Agnosticismus	vysokoškolské	39 let
I 8	žena	Spiritualita	vysokoškolské	49 let
I 9	muž	Spiritualita	středoškolské	50 let

5.5 Popis organizace a průběhu výzkumu

Práce na teoretické a současně výzkumné části započala v létě 2019 důkladnou analýzou vhodné základní literatury a webových prezentací zaměřených na dané tematické okruhy. Po základním zpracování teoretické části se pokračovalo výběrem a oslovováním vhodných adeptů jako informanty. Celkově bylo vybráno devět nejzajímavějších zástupců. Koncem loňského roku byly odeslány první dotazy na účast nejprve emailovou formou – zda jsou potencionální informanti ochotni se zúčastnit výzkumu a jaká bude jeho oblast. Následovalo domluvení termínů jednotlivých rozhovorů a jejich realizace. Poté v případě některých informantů doplňující dotazy emailem. Heger uvádí, že psaný text se soustřeďuje na samotný obsah sdělení víc, než mluvené slovo (Heger, 2012). Následně byla zpracována všechna data do podoby této výzkumné práce.

5.6 Způsob analýzy získaných dat

Základní klíčová získaná data v podobě odpovědí informantů byla v audio podobě, pouze několik málo doplňujících otázek bylo v písemné formě. Bylo tedy nutné vše stylisticky upravit a správně zařadit do výzkumné části. Nebylo třeba nikterak upravovat samotný text jednotlivých odpovědí, které jsou exaktním přepisem.

5.7 Etické aspekty výzkumu

Při zhodnocení etického rizika kvalitativního výzkumu byl brán potaz hlavně na anonymitu všech informantů. Všichni byli i důkladně informováni o smyslu a účelu otázek. Dále jim bylo zaručeno, že bude respektována jejich anonymita.

6 Popis a interpretace dosažených výsledků

Zde budou odprezentovány výsledky výzkumného šetření. Celkově proběhlo u devíti informantů. Všechna přímo citovaná vyjádření informantů budou uvedena kurzivou pro jasné identifikování jejich odpovědí. Informanti budou napřed krátce uvedeni – jaký je jejich životní postoj a jaká je jejich náplň práce v pomáhající organizaci.

6.1 DVO 1 - Zjistit, jaké jsou společné prvky, prostupující skrze náboženství, filozofii a spiritualitu, k motivaci vykonávat sociální práci.

Kvůli zjištění společných prvků, které prostupují skrze všechna zkoumaná témata byly stanoveny indikátory, na základě kterých byly zformulovány tazatelské otázky. Cílem bylo zjistit základní životní situace a motivační myšlenky, které přispěli k tomu, že informanti dospěli k vykonávání sociální práce. Všichni byli v období výzkumných rozhovorů minimálně pět a více let zaměstnání v některé z forem pomáhající profese.

První tazatelská otázka zněla, co byl signifikantní impuls pro osobní přesvědčení v danou víru či filozofii? V tomto případě se pět z devíti dotazovaných setkalo s nějakou formou náboženství už v ranném dětství ve své rodině. Například informantka 2 byla k náboženství a katolicismu vedena rodiči a chodila na náboženství. Studovala teologii a vstoupila do řádu, kde se věnuje charitativní péči. Ne všichni ale u přesvědčení, ke kterému byli v rodině vedeni, zůstali. Například informantka 8, která byla též vedena rodinou ke křesťanství, se podle jejího vyjádření již od zhruba třinácti let přestala o náboženství zajímat a rodina, i přes počáteční nevoli, ji nechala prostor. K úvahám o přesahujících tématech se vrátila až po narození prvního dítěte, jak sama říká „začala jsem věřit, že je něco vyššího, co řídí naše kroky, ať už je to Bůh, nebo jiná vyšší síla“.

Informantka 1 od dětství věřila že Bůh je, i přes to, že rodiče nevěřili a o náboženství se nikdy nezajímali. Ve 14 letech náhodně potkala Svědky Jehovovi, kteří se chovali jako sekta. Nevěděla jak se jich zbavit a také nevěděla, za kým jít, s kým se poradit. Nakonec si vzpomněla, že její babička chodila o radu ke zpovědi, tak věc konzultovala

s katolickým knězem a dále došla ke svátostem. Ve zkratce – dostala se do nepříznivé situace a potřebovala z ní pomoci.

Příznivec husitského křesťanství odpověděl, že nebyl žádný impuls, o Bohu ví odjakživa a cestu víry hledá pomocí poznání a vzdělávání.

Informantka 5, členka hnutí Hare Kršna odpověděla, že byla dlouho nešťastná ve svém životě, měla otázky, na které ale nenacházela odpovědi, měla pocit, že nikam nepatří, že její nastavení je zvláštní. Vždy ji zajímala témata kolem víry, meditace apod. V Krišna vědomí našla odpovědi, lidi podobně nastavené, jako ona a od první chvíle cítila, že tam je „doma“.

Agnostik, pracující jako psychoterapeut, popsal, že jeho cesta k agnosticismu byla podle jeho slov trnitá. Vždy měl pocit jisté vyšší moci, která je všudypřítomná, ale příliš neosobní, aby se zajímala o každou bytost individuálně. Křesťanství mu přišlo příliš pokrytecké. Koketoval i myšlenkou ateismu, až se dočetl o agnosticismu a došel ke zjištění, že byl vlastně vždycky agnostik, jenom o tom nevěděl.

U všech dotazovaných se jednotně opakovalo, že o Bohu či nějaké vyšší síle, vnitřně věděli vždy, bez ohledu na jejich vyznání nebo aktivitu v nějaké církvi či organizaci.

Druhá tazatelská otázka byla, co rozhodlo pro volbu výkonu profese v oblasti sociální práce. Informantka 1 popsala, že se jednalo v podstatě o náhodu ve chvíli vlastní nouze, kdy sama přišla v devadesátých letech o práci účetní velkého podniku. Shodou okolností ji byla nabídnuta pomocná práce v charitě. Tam dostali sponzorským darem pc, na kterém ona dřív pracovala a nikdo jiný tam na něm neuměl. Poté dělala ekonomku a účetnictví a následně ji dali vedoucí pozici s podmínkou, že dostuduje. Chtěla pomáhat ostatním, změnit legislativu.

Druhá informantka – katolička jednoduše popsala, že rozhodlo její vnitřní nastavení a smysl pro sociální práci, být hlasem chudých a potřebných a pomáhat tzv. v první linii.

Obecně se téměř u všech dotázaných opakovalo, že rozhodovali jejich životní zkušenosti a poznání, že ne všichni mají stejné podmínky a za své komplikované

situace si ne vždy mohou sami. Zrovna tak si z nich někdy neumí sami pomoci, i když chtějí.

Informantka 4 uvedla: „*Lidé se na mě vždy obraceli v těžkých chvílích a přirozeně mě vyhledávali, když potřebovali porozumění a podporu. Zároveň jsem sama věděla, jaké to je cítit se špatně a hledat se. Proto jsem se rozhodla pro pomáhající profesi.*“

Třetí tazatelská otázka zjišťovala jak víra či filozofie pomáhá při výkonu profese sociálního pracovníka? Informantka 1 uvedla, že v každém člověku má člověk vidět Krista, víra ji pomáhá i díky hodnotám, které přináší a zároveň je to služba bohu.

Informantka 2 odpověděla, že víra ji pomáhá rozlišit sociální práci a „sociální práci“. Přistupovat k člověku, jako k Bohem milovanému stvoření, navzdory hříchu, nemoci apod. vykoupenému. Člověku, který má hodnotu proto, že je stvořením Božím, už jenom pro to samé, že je, že existuje.

Informantka 4 vypověděla, že její víra je silným opěrným bodem, svatyní, kam se člověk uchyluje v náročných situacích a v případě tlaku, což je v sociální práci typické. Zároveň je víra výchozím bodem, odkud vychází většina „návodů“ a řešení, celkem dobře se se sociální prací doplňuje v paradigmatech náhledu na život a boj v něm a o něj.

Spirituálně založená sociální pracovnice uvedla, že její víra ji pomáhá především nevyhořet, protože pracuje s lidmi drogově závislými a tam je syndrom vyhoření velmi častý. Díky víře v těžkých chvílích vnímá že se nic neděje jen tak, že vše má svůj důvod, že se tím něco učí.

Poslední tazatelská otázka první dílčí výzkumné otázky se dotazuje, co si myslíte, že je ve Vaší víře či přesvědčení pozoruhodné, navíc, proti běžné praxi?

Informantka 1 uvedla: „*Katolictví mi dává svobodu, můžu se vždy spolehnout na boha i v těžkých situacích, že vede naše cesty. Spoléhám na boha, je to můj nejvyšší šéf.*“

Dva informanti shodně uvedli, že je to jiné vnímání člověka, přístup k situacím, hodnotová orientace, také i důvěra v patových situacích, pokoj, rovnováha, aktivní odevzdanost. Informant 9 uvedl, že je to využívání spirituálního rozměru a pohled na

život z hlediska věčnosti. Charitní sociální práce v sobě zahrnuje 5 principů: solidaritu, subsidiaritu, spiritualitu, mnohorozměrnost a různorodost aktérů.

Informant 7 odpověděl, že se člověk nehroučí pod tíhou prakticky čehokoliv a upíná se k vyšším principům. Z toho důvodu je „pozemskými strastmi“ daleko méně dotčen. A z toho důvodu je také možné, že dodává sílu, naději a vizi ostatním.

Informantka 6 shrnula odpověď následovně: *„Já tu hodně vnímám téma pokory. Myslím, že v současné společnosti, která je hodně sebestředná a narcistická je to vzácné a nesmírně důležité. Zdravé sebevědomí a vědomí toho, kam směřuji, je jedna věc, to se nevyklučuje s pokorou, nicméně dnešní společnost jde takzvaně přes mrtvolu, lidé se ženou za materiálními věcmi, ziskem, chybí respekt a úcta ke druhým a vlastně i sám k sobě. V mé práci jsem si uvědomila, že lidem závislým (a nejen jim) vlastně chybí i respekt k sobě, nejen ke druhým. Respekt a pokora k životu, který jim byl dán. Jak s ním nakládáme? Využíváme ho hodnotně? To mi ukazuje duchovní cesta, kterou následuji.“*

6.1.1 Dílčí shrnutí

V této části práce krátce shrne odpovědi na první dílčí výzkumnou otázku. U všech dotazovaných se opakoval fakt, že o Bohu či nějaké vyšší síle, vnitřně věděli vždy, bez ohledu na jejich vyznání nebo aktivitu v nějaké církvi či organizaci.

Dále bylo všem společným prvkem při výběru profese, že rozhodovali jejich životní zkušenosti a poznání, že ne všichni mají stejné podmínky a za své komplikované situace si ne vždy mohou sami. Rozhodlo i jejich vnitřní nastavení, dané jejich přesvědčením, že je třeba pomáhat.

Informanti k jejich vyznání také uvedli, že jejich životní přesvědčení je pro ně opěrný bod i pro náročné situace a ochrana před vyhořením. Vše se děje proto, že to má svůj vyšší důvod. Dále podtrhli význam vyšších přesahujících principů jako něčeho navíc v porovnání s běžnou praxí.

Analýzou daných faktů bylo zjištěno, že všichni informanti mají společné to, že jejich kroky jsou do určité míry individuální a od jisté meze řízené nějakou vyšší silou, prozřetelností. Interně se, hlavně v těžkých životních situacích, vnitřně spoléhají na opodstatněnost svého vnitřního hlasu, hlasu jejich přesvědčení, který považují za správný a mají v něm oporu v jakékoliv situaci.

Ve spojení s výkonem povolání v oblasti sociální práce pak tyto myšlenky a pocity jednoznačně legitimizují kroky a jednání těchto pracovníků právě i na základě obsahu jejich přesvědčení. Jejich jednání je tedy v souladu s jejich vnitřní vůlí.

6.2 DVO 2 - Zjistit, co je v oblasti výkonu sociální práce v souladu s náboženským či filozofickým přesvědčením informantů.

Cílem druhé skupiny tazatelských otázek bylo zjistit, jaké myšlenky jsou v souladu s náboženským či filozofickým přesvědčením informantů. První tazatelská otázka zkoumala, co konkrétně nejvíc propojuje přesvědčení dotazovaných s jejich prací.

Informantka 2 uvedla, že přesvědčení v dobro, že má smysl lidem pomáhat, se propojuje se sociální prací, s její základní myšlenkou. Při výkonu jejího povolání přináší dobro, provází člověka jak dlouho potřebuje a staví ho zpátky na nohy.

Informantka 1 dodala, že její víru a práci propojuje odevzdanost, důvěra a jistota, že vše je v rukách Božích.

Že jsme všichni stejní na úrovni duše a pomoc či podporu si od momentálně silnějšího „zaslouží“ každý momentálně slabší, si myslí informantka 8. A pokračuje: „Jsme jedno a jako celek také máme úroveň – společnost je tak silná, jak nejsilnější je její nejslabší článek. Ten, kdo má, se rozdělí s tím, kdo nemá. Ten má zase něco jiného, oč obohatí toho prvního a tak to funguje jako v síti.“

Informantka 4 otázku rozvedla a uvedla: *“... že společenství je prostředí, které nám pomáhá růst. Ta správná společnost nás formuje. Kolem nás je spousta nešťastných lidí, kteří se hledají a já i spousta jiných to dobře známe, zažili jsme to. Svým vlastním příkladem můžeme ukázat, že to jde jinak, že je možné žít lépe, spokojeně,*

plnohodnotně. Já jsem také stále na cestě, chybuji, učím se...sama hledám inspiraci u pokročilejších osob, které jsou na cestě seberealizace a poznání mnohem dál, než já.“

Další tazatelská otázka zkoumala, co z hlediska přesvědčení informanty utvrzuje v tom, že pomáhající profese byla správná volba. Informantka 1 uvedla dvě věci. Jedna je ta, že pomáhající profese je poslání, vycházející podle ní z milosrdné lásky, což je jedna ze zásad církevního práva nebo křesťanské víry, Kristus hovořil o Samaritánovi apod., je to tedy správná volba. A druhý důvod, že je ve své práci šťastná. Člověku se může stát cokoliv a dává ji smysl lidem pomáhat. A je ráda, že se za sebou může podívat, co vše se podařilo, a má radost.

Informant 7 odpověděl, že jej ve správnosti jeho volby utvrzuje to, kolik dobra může udělat, kolika lidem pomoc, nasměrovat je na správnou cestu, pomoc jim nezoufat si, důvěřovat, najít jistotu, pokoj.

Informantka 6 uvedla, že v tomto bodě nedokáže odpovědět. Víra prý nebyla rozhodujícím důvodem, proč se kdysi rozhodla sociální práci studovat a dělat. Stále jí přitahovala práce s lidmi. Má určitou schopnost s nimi mluvit, pomáhat, podporovat, motivovat a stále hledá další cesty, jak se v tomto ohledu do budoucna realizovat a jak být prospěšná.

Poslední tazatelská otázka dílčí výzkumné otázky 2 zněla: V jakých situacích víte, že je Vaše přesvědčení opravdu správné a pro Vás zcela naplňující? Informantka 1 na ní odpověděla: *„Když se mi podaří pomoci konkrétnímu člověku, nad kterým už třeba ostatní zlomili hůl. Např. paní, kterou snacha vydíráním připravila o dům, o všechno, právníci tvrdili že nelze zpochybnit darovací smlouvu na dům, ke které ji donutila, že se o ní jinak nebude starat. Když se vám potom podaří, že jí vše vrátí, že člověk může zase žít jako dřív svým životem, tak vám to přijde jako zázrak, že Vám duch svatý pomáhal a posílal správné lidi do cesty, a vše se s pomocí boží podařilo.“*

Informantka 4 uvedla, že se jí několikrát, protože dělá advokační činnosti, stalo, že jí někdo vyhrožoval fyzickým násilím. Když to ale pak dobře dopadne, to jsou pak ty chvíle, které ji motivují dál a ví, že je správně tam kde má být a dělá správnou práci. Kdyby prý nevěřila, že jí prozřetelnost chce tam, kde je, tak by tuto práci nemohla zvládnout.

Informant 3 uvádí, že prakticky ve všech, životních i pracovních. Víra je něco, s čím člověk žije, je v tom nonstop. Takže na všechny situace se tak dívá a vše tak posuzuje. Konkrétně pak vyzdvihuje situace bezmoci u klientů, kdy mu bylo jasné, že jemu by na jejich místě pomohla víra, naděje, kterou neustále má. Některé bezvýchodné situace u klientů se mu nejevily tolik bezvýchodné, což skýtá právě prostor pro pomoc.

Informantka 5 odpověděla, že obvykle v těžkých situacích. *„Nakonec, i člověk, který se považuje za ateistu, v nejtěžších chvílích někdy volá Boha a ptá se, proč se mu to děje. Já si uvědomuji, že se mi vše děje z nějakého důvodu, že mě to buď může semlít, nebo to můžu brát jako svou karmu, životní lekci. Mám nyní za sebou hodně náročné období, které jsem zvládla díky meditacím a modlitbám relativně dobře. A nemyslím jen to, že jsem meditovala a modlila se já sama, ale že se za mě modlila i spousta lidí. To je obrovská síla.“*

6.2.1 Dílčí shrnutí

Nyní následuje krátký souhrn toho, jaké myšlenky jsou v souladu s náboženským či filozofickým přesvědčením informantů. Opakovaným pojmem bylo přesvědčení v dobro, v pomoc bližnímu v nouzi. Pomáhající profese je poslání a smysl života je pomáhat ostatním. Jedna z informantek uvedla, že jsme jedna společnost a jako celek jsme silní jako její nejslabší článek. A ten, kdo má, se rozdělí (pomůže) tomu, kdo pomoc potřebuje. Několikrát se i informanti zmínili o pocitu uspokojení z toho, že pomáhají a naplňují tím již výše zmíněný smysl života, který podle jejich názoru koresponduje s jejich přesvědčením.

Značnou roli zde hraje celá řada etických otázek, které se často objevují. Způsob řešení pak z velké míry závisí na osobnosti pracovníka. Jednání je často spoluurčováno osobními náboženskými a etickými preferencemi, což informanti vnímají jako normální, což je pochopitelné. Sociální pracovník musí mít v tomto případě představu, co je dobré a co špatné a z jakého důvodu, jinak by nemohl tuto práci vykonávat. Bez této představy by se nemohlo jednat o pomáhání, o kterém se většina informantů zmiňuje a tak ani sociální práce bez primární představy o dobru a

zlu by nebyla sociální prací. Etika je totiž samotným základem sociální práce a proto má sociální práce etickou podstatu. S tím souvisí i strach některých informantů v případech, kdy je nutné učinit eticky složitá rozhodnutí. Nejedná se vždy o rozhodnutí samotné, jako o následky, které toto rozhodnutí přinese. Víra jim má dodat odvalu, aby pocity strachu dokázali potlačit. Jejich vlastní hodnotová pozice je tak důležitá, aby těmto pocitům, kterým se není při výkonu této profese možné vyhnout, dokázali čelit a redukovat je na minimum.

6.3 DVO 3 - Zjistit, co je v oblasti výkonu sociální práce v rozporu s náboženským či filozofickým přesvědčením informantů.

Poslední, dílčí výzkumná otázka má za úkol zjistit, co je v oblasti sociální práce či pomáhající profese v rozporu s přesvědčením informantů. První tazatelská otázka zkoumá, jakým způsobem víra či filozofie ztěžuje výkon profese sociálního pracovníka.

Informantka 1 k tomu uvádí, že někdy je toto ztěžování způsobeno zkonstatěným přístupem církve (duchovních, hodnostářů) či nezkušeným úhlem pohledu (z hlediska náboženství vs realita). Kněží nebo klášterní sestry jsou mnohdy velmi odtrženi od běžné reality tohoto světa a nedokážou v souvislosti se sociální prací objektivně vyhodnocovat otázky z oblasti sexuality, homosexuality, drog, potratů atd. Informantka zmiňuje, že si v tomto musela sama v sobě udělat pořádek, ale z hlediska katolické víry je to pro ni i tak mnohdy složitě. Např. přijdou za ní klášterní sestry a řeší, že ten a ten se dal v jejich zařízení s tou a tou dohromady a že spolu spí. A oni jim v tom chtějí bránit a další věci. Jejich svět (řeholníků) je od běžného světa jaksi odtažený. Chtějí vzít vůli člověku, který se rozhoduje, jestli si např. ponechat dítě, nebo ne. Informantka je např. proti potratům a maximálně upozorňuje a vysvětluje klientkám všechny aspekty jejich rozhodnutí, ale nemůže člověku nutit její stanovisko. *„Toto mi tedy určitě ztěžuje situaci, někdy musím vést hodně složité diskuze, mám je však filozoficky za ta léta promyšlené. Člověk nesmí podporovat zlo, musí bojovat za dobro, ale nemůže rozhodnout za druhého. Témata jako eutanázie jsou pro věřícího člověka asi ještě složitější než pro ateistu.“*

Informantka 8 odpověděla, že si není vědoma, že by kdy ztěžovala víra její práci. Snad jen, třeba když systém nepovoluje určitý druh pomoci nebo cesta je legislativně slepá, nebo organizace, v jejímž rámci se snaží pomáhat, má určité hranice, za které se nesmí jít – a přitom její víra ji velí, že by se dál jít mělo, nebo udělat něco nekonvenčního, co není v souladu se systémovými opatřeními apod. Tam je prý těžké občas zatnout zuby a nechat případ být nebo ho posunout jiným směrem, proti přesvědčení informantky.

Informantka 5: „*Ne vždy jsem se dokázala ztotožnit se všemi běžnými postupy v praxi sociální práce. Také jsem si uvědomovala, že prostředí drogově závislých není zrovna místo, kde je pozitivní energie. Neřekla bych, že by má víra přímo ztěžovala výkon profese, jen stejně jako v ostatních oblastech života člověk začne více selektovat, co je i pro něj dobré.*“

Následující tazatelská otázka řeší, zda jsou situace, a jaké, kdy by se informanti chtěli kvůli víře či filozofii vzdát pozice sociálního pracovníka. Na to odpovídá informantka 2 že ne. Její zpovědník ji v minulosti pomáhal urovnat si, co smí a co ne, co je správné a co není a kněz také ze svého místa neutíká, i když se dozvídá špatné věci. Nastaly prý dilemata, když bude informantka tuto práci dělat, jestli se nedopustí hříchu, v různých situacích (potraty, antikoncepce atd.), ale vždy se drží toho maximální možnou mírou poradit, pomoci, ale rozhodnutí je na klientovi.

Informant 3 odpověděl, že kvůli víře ne. Nerozlišuje lidi, z hlediska víry či filosofie nedělá žádné rozdíly, nemá žádné předsudky a neprovádí žádnou selekci. Tolik co se týká přístupu k lidem. Vzdát se nechce, hledá nejlepší možnou cestu, jak to propojit.

Tazatelská otázka, jež následuje, zkoumá, zda jsou situace, a jaké, kdy informanti pochybují o správnosti jejich víry či filozofie. Informantka 1 odpověděla, že byla dočasně vyloučena z církve, že kvůli tomu, že je svobodnou matkou, nemůže dělat dobře svoji práci. „*Je otázka, jestli Ti, kteří církev vedou, vůbec vědí, o čem je život. Jsou dost odtržení od reality. Mě by se mnohem víc líbilo, kdyby se kněží normálně ženili a žili normální život. Zároveň by se do církve nehrnuli nemocní lidi, s různými úchylkami. A to rozhodnutí, ochránit majetek a dodržovat celibát, mi nepřijde vůbec správné. Zatím žádný papež neměl odvalu to zrušit, protože je to velká systémová věc,*

myslím si, že vzhledem k tomu, že je to rozhodnutí lidské, tak to napáchalo mnoho špatných věcí. Myslím, jak je to vidět krásně na jáhnech, jak jsou v pohodě, když jim někdo sdělí něco z rodinného života, protože oni zažili spoustu věcí sami. Vždy ale nakonec víra v boha, že mi pomůže, převládne. A já nesmírně věřím bohu. Že člověka potkají těžké věci, aby mohl víru projevit, ale je tam ta důvěra, že se neztratíte.“

Informantka 4 se vyjádřila, že nikdy nepochybuje. Stále se učí, vzdělává a dozvídá, ale nikdy nepochybuje.

Informantka 6: *„Pochybuji sama o sobě, ale o správnosti této filozofie či víry nepochybuji.“*

Poslední tazatelská otázka se ptá, v jakých situacích se dá aktivizovat klientovo přesvědčení, náboženství, třeba že je i odlišné od informantova. Informant 3 k tomu odpověděl, že Bůh je jenom jeden, různé církve a náboženství podle jeho názoru oslovují jednoho Boha, jen mu jinak říkají, jinak ho oslovují. V bohu je naděje. Myslí, že díky bohu ustáli lidé spoustu těžkostí, náročných situací. Nejtěžší je prý podle jeho zkušeností práce s lidmi, kteří žádnou víru nemají, když jsou na konci cesty a nevidí tu naději, že něco dalšího je ještě čeká, než s lidmi, kteří mají jakoukoli víru. Může to být cokoli, Bůh prý chtěl, abychom byli různí, ale pomáhali si.

Informantka 6 je přesvědčena, že v situacích, kdy osoba klesá na mysli. Kdy se ztrácí, vlivem třeba závažných životních událostí začne haprovat a na Boha (ať už mu říká jakkoli) zapomínat, nebo pochybovat, má tendence nedůvěřovat. *„To jsou složité situace, ve kterých – pokud jednáte s věřící osobou – je svým způsobem jednodušší s takovou pracovat, jelikož kde už jednou přesvědčení a důvěra v Boha byla, je možné ji aktivizovat a probudit znovu, či připomenout. Tito lidé, klienti, bývají také pokornější a spíše svůj úděl snáší a jsou lépe nastartovaní, si pomoci. Jdou si často pro útěchu, posílení, připomenutí naděje. Někdy stačí takovým připomenout, co vlivem těžkých zážitků zapomněli, nebo co ty zážitky překryly. Také pokud má osoba svou náboženskou komunitu, je vhodné ji znovu začlenit do ní, obrátit pozornost osoby na tuto komunitu, jelikož ty bývají velice silně svépomocné a své členy nenechávají padnout.“*

Informant 7 se vyjádřil, že pokud je nějaký člověk v bodě, kdy věří či ví, že je tu něco, co nás přesahuje, je vědomější v tom, co se mu v životě děje, dokáže vidět určité souvislosti a má chuť na sobě pracovat, je to skvělý start pro to, aby sociální pracovník (či pomáhající osoba) s danou osobou mohla začít na procesu změny. Tam může být velmi účinné, pokud daný člověk má nějakou víru, to využít k povzbuzení a podpoře procesu, kterým prochází.

6.3.1 Dílčí shrnutí

Poslední, dílčí výzkumná otázka měla za úkol zjistit, co je v oblasti sociální práce či pomáhající profese v rozporu s přesvědčením informantů. U obou katolických informantek se opakovalo ztěžování výkonu sociální práce, jenž je způsobeno dogmatickým přístupem církve, ve které kněží nebo klášterní sestry jsou mnohdy velmi odtrženi od běžné reality tohoto světa a nedokážou v souvislosti s tématy sociální práce objektivně vyhodnocovat otázky z oblasti sexuality, homosexuality, drog, potratů atd. Dochází tak k situacím, kdy se snaží ovlivnit rozhodnutí, zda si nechat či nenechat dítě, u oběti znásilnění. Sami informanti jsou mnohdy tímto smýšlením ovlivněni a sami se sebou vnitřně v minulosti bojovali, aby špatnou radou nezhřešili. Žádný z informantů neměl problém s aktivizací odlišného náboženství nebo přesvědčení, vždy viděli jako prioritu pomoc druhému člověku.

Zde bylo během analýzy výzkumu zaznamenáno riziko nenaplnění toho, co sami informanti považují za cíl jejich práce na základě jejich přesvědčení. Rozpor může být v některých situacích zcela zásadní. Informanti jsou poté nuceni k hledání kompromisů mezi jejich přesvědčením, jak by měl výkon sociální práce v souladu s jejich přesvědčením probíhat a jaká je následná realita v kontrastu s jejich vírou. To může být v některých případech za následek odklon od víry nebo výkonu sociální práce. Za riziko tato práce považuje hypotetické situace, kdy je do oblasti sociální práce prosazováno jakékoliv náboženské či jiné dogma na základě přesvědčení sociálního pracovníka, který sice může být přesvědčen, že pracuje v souladu a že by to tak mělo být, ale zásadně ovlivňuje právo klienta na vlastní volbu.

Druhá strana této mince může pak být následná frustrace sociálního pracovníka, že nejednal v souladu s jeho přesvědčením a z něj následující sebeobviňování a psychické problémy.

Závěr

Hlavním cílem této diplomové práce bylo zjistit, jakým způsobem ovlivňuje konkrétní náboženské vyznání či inklinace k určitému náboženskému směru, hnutí nebo spirituálně či i jinak založené filozofii pohnutky sociálního pracovníka k motivaci vykonávat povolání v oblasti sociální práce. Tento hlavní cíl byl následně rozdělen na cíle dílčí. Tyto dílčí cíle dále rozčleněny v tabulce transformačních kroků, kde byly rozděleny do jednotlivých výzkumných otázek.

U všech dotazovaných se opakoval fakt, že o Bohu či nějaké vyšší síle, vnitřně věděli vždy, bez ohledu na jejich vyznání nebo aktivitu v nějaké církvi či organizaci. Takže jako jednotný prvek prostupující náboženstvím, spiritualitou i náboženstvím je víra v něco vyššího, nějakou přesahující sílu, kterou někdo vnímá jako osobní, někdo jako neosobní, ale vždycky tu je.

Dále bylo všem informantům společné, že při výběru profese sociálního pracovníka rozhodlo jejich vnitřní nastavení, dané jejich přesvědčením, že je třeba pomáhat. Rozhodovali tak také pro jejich životní zkušenosti a poznání, že ne všichni mají stejné podmínky a nejsou vždy viníky jejich komplikované situace.

Informanti k jejich vyznání uvedli, že jejich životní přesvědčení je pro ně opěrný bod i pro náročné situace a ochrana před vyhořením. Vše se děje proto, že to má svůj vyšší důvod. Dále podtrhli význam vyšších přesahujících principů jako něčeho navíc v porovnání s běžnou praxí.

Společnými prvky tedy jsou:

- víra v něco vyššího, přesahujícího
- přesvědčení, že je třeba pomáhat
- osobní přesvědčení jako opěrný bod v životě
- vše má svůj vyšší důvod

Informanti mají společné to, že jejich kroky jsou do určité míry individuální a od jisté meze řízené nějakou vyšší silou. Spoléhají na opodstatněnost svého vnitřního hlasu, hlasu jejich přesvědčení, který považují za správný a mají v něm oporu v jakékoliv

situaci. Tyto myšlenky a pocity legitimizují kroky těchto pracovníků právě i na základě obsahu jejich přesvědčení.

Opakovaným pojmem bylo přesvědčení v dobro, v pomoc bližnímu v nouzi. Pomáhající profese je vnímána jako poslání a pomáhat ostatním jako smysl života. Informanti se zmínili o pocitu uspokojení z toho, že pomáhají a naplňují tím již výše zmíněný smysl života, který podle jejich názoru koresponduje s jejich přesvědčením.

V souladu s náboženským a filozofickým přesvědčením tedy je:

- přesvědčení v dobro a pomoc bližnímu v nouzi
- pomáhat jako poslání a smysl života
- uspokojování a potvrzování smysluplnosti svého života

U informantek se opakovalo ztěžování výkonu sociální práce, jenž je způsobeno dogmatickým přístupem církve, ve které kněží nebo klášterní sestry jsou mnohdy velmi odtrženy od běžné reality tohoto světa a nedokážou objektivně vyhodnocovat témata současné sociální práce. Sami informanti jsou mnohdy tímto smýšlením ovlivněni a sami se sebou vnitřně v minulosti bojovali, aby špatnou radou nezhřešili. Žádný z informantů neměl problém s aktivizací odlišného náboženství nebo přesvědčení, vždy viděli jako prioritu pomoc druhému člověku.

V rozporu s náboženským a filozofickým přesvědčením tedy jsou:

- překračování některých náboženských dogmat během výkonu SP
- témata jako potrat, antikoncepce, homosexualita
- u některých informantů obava z hříchu při prioritování nejlepšího zájmu jejich klienta.

Zde bylo zaznamenáno riziko nenaplnění toho, co sami informanti považují za cíl jejich práce na základě jejich přesvědčení. Informanti jsou někdy nuceni k hledání kompromisů mezi jejich přesvědčením, jak by měl výkon sociální práce v souladu s jejich přesvědčením probíhat a jaká je následná realita v kontrastu s jejich vírou. Za riziko tato práce považuje hypotetické situace, kdy je do oblasti sociální práce prosazováno jakékoliv dogma na základě přesvědčení sociálního pracovníka, či jeho

následná frustrace, že nejednal v souladu s jeho přesvědčením a následné potencionální psychické problémy.

Metodická část měla pomocí polostrukturovaných rozhovorů také ukázat, zda jsou teoretická východiska aplikovaná do praxe sociální práce. Na výsledcích jednotlivých dílčích výzkumných cílů je jasně vidět, že tomu tak opravdu je. Jako zásadní se jeví hlavně přesvědčení v dobro člověka a pomoc bližnímu ve chvíli nouze, kdy pomoc opravdu potřebuje. Dále pak pomáhání potřebným jako poslání člověka a smysl jeho života. Tyto myšlenky se nesou prakticky všemi zkoumanými náboženstvími, obecně filozofiemi i spiritualitou.

Dále se metodická část zabývala i signifikantním rozhodnutím, vedoucím informanty k propojení sfér osobního přesvědčení a výkonu poslání v podobě sociální práce. Tím byla jednoznačně u všech informantů touha pomáhat potřebným jako jejich poslání a smysl jejich života.

Přínos této diplomové práce by měl také spočívat v:

1. v komparaci motivací jednotlivých myšlenkových směrů být nápomocen společnosti,
2. a dále pak v popisu reálného přispění v oblasti sociální práce.

Z hlediska komparace je zajímavým výše uvedené zjištění společných pohnutek informantů k vykonávání pomáhajících profesí skrze různé náboženské a filozofické směry.

Z hlediska reálného přispění hlavně aplikace výše uvedených společných pomáhajících myšlenek do praxe sociální práce.

Seznam použité literatury

BARKER, B. *Spiritually sensitive social work*. In Simpkinson, A. a Simpkinson, Ch. (1998). *Soul work: A field guide for spiritual seekers*. New York: Harper Collins.

BEČKA, Jiří a Miloš MENDEL. *Islám a české země*. V Olomouci: Votobia, 1998. ISBN 80-7220-034-8.

CANDA, Edward R. a Leola Dyrud FURMAN. *Spiritual diversity in social work practice: the heart of helping*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, 2010. ISBN 978-0-19-537279-3.

CARROLL, Robert. *Agnosticism, The Skeptic's Dictionary* [online]. skepdic.com, 2009-02-22 [cit. 2010-09-08]. Dostupné online. (anglicky)

ČERVENKOVÁ, Denisa a Albert-Peter RETHMANN. *Islám v českých zemích*. Praha: CMS - Center for Migration Studies, 2009. ISBN 978-80-7021-852-5.

DIAMOND, *Co znamená být křesťanem* [online]. [cit. 13. 9. 2019] Dostupné z https://kzamyleni.estranky.cz/clanky/co-znamenat-byt-krestanem_.html

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 4., nezměn. vyd. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1966-8.

GRATTON, C. (1995). *The art of spiritual guidance*. New York: Crossroads.

HEGER, Vladimír. *Komunikace ve veřejné správě*. Praha: Grada, 2012. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3779-9.

HARTL, P., HARLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.

JANDOUREK, Jan. *Slovník sociologických pojmů: 610 hesel*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3679-2.

KLÖCKER Michael, TWORUSCHKA Monika, TWORUSCHKA Udo, *Wörterbuch Ethik der Weltreligionen, Die wichtigsten Unterschiede und Gemeinsamkeiten*, Gütersloher: Gütersloher Verl.-Haus, 1995

- KNIPE, David M. *Hinduismus: experimenty s posvátnem*. Praha: Prostor, 1997. Obzor (Prostor). ISBN 80-85190-57-5.
- KOTLER, Arnold. *Buddhismus*. Praha: Pragma, 2000. ISBN 80-7205-775-8.
- KRÁSA, Miloslav, Dagmar MARKOVÁ a Dušan ZBAVITEL. *Indie a Indové: od dávnověku k dnešku*. Praha: Vyšehrad, 1997. ISBN 80-7021-216-0.
- KROPÁČEK, Luboš. *Islám a Západ: historická paměť a současná krize*. Praha: Vyšehrad, 2002. Moderní dějiny (Vyšehrad). ISBN 80-7021-540-2.
- LESNÝ, Vincenc. *Buddhismus*. Olomouc: Votobia, 1996. Velká řada (Votobia). ISBN 80-7198-062-5.
- LEVENSON, Claude B. *Buddhismus*. Praha: Agite/Fra, 2009. Edice 8. ISBN 978-80-86603-49-0.
- LEVICKÁ, Jana. *Etika sociální práce*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-403-8
- LEWIS, Bernard. *Dějiny Blízkého východu*. Přeložil Milena PELLAROVÁ, přeložil Zuzana ROUSOVÁ. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1997. Dějiny států. ISBN 80-7106-191-3.
- MATOUŠEK, Oldřich et. al.. *Sociální služby*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-310-9.
- NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie: přehled základních oborů*. Praha: Triton, 2011, 863 s. ISBN 978-80-7387-443-8.
- NAVRÁTIL, Pavel. *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Marek Zeman, 2001. ISBN 80-9030-700-0.
- NEČASOVÁ, Mirka. *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2001. ISBN 80-210-2673-01.

- NĚMEČKOVÁ, Kamila. *Kapitoly k nenáboženské spiritualitě*. Praha: Carpe Momentum, 2016. ISBN 978-80-905334-3-1.
- ODEHNAL, Ivo. *Úvod do filozofie člověka*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2001. ISBN 80-7204-230-0
- OPPY, Graham Robert. *Weak Agnosticism Defended. International Journal for Philosophy of Religion*. Netherlands: Kluwer Academic Publishers, prosinec 1994, roč. 36, čís. 3, s. 147-167. Dostupné online.
- OSBORNE, Richard. *Východní filozofie*. Ilustroval Borin VAN LOON. Praha: Portál, 2009. Seznamte se---. ISBN 978-80-7367-537-0.
- PRINCE, Derek. *Základy křesťanského života*. Doubek: Postilla, 2006. ISBN 80-86442-37-3.
- RUSSELL, J., COATES, G. J., SWARTZENTRUBER, B. A OUELLETTE, B., eds. (2007). *Spirituality and Social Work: Select Canadian Readings*. Toronto, Ontario: Canadian Scholar's Press Inc, 2007.
- ŘÍČAN, P. *Psychologie náboženství a spirituality*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-312-3.
- SMART, N. *Dimensions of the Sacred. An anatomy of the World's Beliefs*. Berkeley, Los Angeles : University of California Press, 1996. ISBN 0-520-21960-0. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=14j2UrLCi64C&printsec=frontcover&hl=cs#v=onepage&q&f=true>
- ŠTAJER, J. a kol. *Aplikovaná etika a náboženství*. [online]. Copyright © [cit. 21.01.2020]. Dostupné z: <http://home.tf.jcu.cz/~srajer/aplikovanaetika.19.pdf>
- Světová náboženství, křesťanství: *Katolictví*, [online]. [cit. 18. 9. 2019] Dostupné z: <http://www.svetova-nabozenstvi.cz/katolictvi/>
- THOMPSON, Mel. *Přehled etiky*. Praha: Portál, 2004. Filozofie (Portál). ISBN 80-7178-806-6.

TOPINKA, Daniel, ed. *Domácí násilí z perspektivy aplikovaného výzkumu: základní fakta a výsledky*. Ostrava: SocioFactor, 2016. ISBN 978-80-906615-0-9.

TOPINKA, Daniel, ed. *Muslimové v Česku: etablování muslimů a islámu na veřejnosti*. Brno: Barrister & Principal, 2016. ISBN 978-80-7485-115-5.

VOJTÍŠEK, Z.; DUŠEK, P.; MOTL, J. *Spiritualita v pomáhajících profesích*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0088-8.

ZBAVITEL, Dušan. *Hinduismus a jeho cesty k dokonalosti*. Praha: DharmaGaia, 1993. ISBN 80-901225-5-8.

ZBAVITEL, Dušan. *Základní texty východních náboženství*. Praha: Argo, c2007. ISBN 978-80-7203-846-6.